

SO
YUT

EDEBİYAT DERGİSİ

behçet necatigil / ilhan berk / ali yüce
refik durbaş / muzaffer buyrukçu / metin altıok / tomris uyar
enis batur / füsün altıok / ted hughes
şavkar altınel / roni marguelis / jean-paul sartre
michel contat / bertan onaran / osman serhat
atilla özkırmımlı / alâattin soykan / ali yanardağ

KASIM 1975 / 10 LİRA

85

TÜSTAV

EDEBİYAT DERGİSİ

SOYUT / SAYI 85 / KASIM 1975

sofra

●

behçet necatigil

*İner kepenk
Susmak, içki, gürültü
Korur yangın duvarı
Birinden biri.*

*Isınırken tam bir buzun
Uzağa sürdüğü
Yüz göz pas, hüznün, yas
Bulduğumuz birinden biri.*

*Geldik atmaya bir yükü
Karşımız yanımız — sırtlanınız
Susmak, içki, gürültü
Birinden biri.*

ilhan berk

atkestanesi

(Bedri Rahmi'nin, **Beyazıt Kahvesi** adlı gravürü için)

Ve Beyazıt'ta bir ağacı çiziyor Bedri Rahmi, bir atkestanesini ve göğü.

Bir ağaç, belki bin yıllık belki daha da (atkestaneleri ne kadar yaşar? o kadar işte).

Girintiler, çıkıntılar, oyuklar, boğumlar. Belli bir ağaç olmak için

Bir ağaç çekilmiş içine, yalnız kendini dinleyen, kendi olan ve ihtiyar.

İhtiyar, çünkü bir yaşamalara gidip gelmiştir, uzamıştır elleri ve saçlar.

Bilir ki büyümek atmaktır, yenilemektir kendini, dönüp içine çıkarak içinden

Katı bir yasanın elinde, duyulan, yaşanan yalnız.

Bir ağaç, sayrılı, uzamış yüzü, tırnakları, büyütür gibi bir acıyı, bir yıkıntıyı

Onun için kızgın ve öfkeli (başka nasıl olabilir, nasıl bağırarak istemez: Ben de yaşadım!) diye

Hem kim hazırlanır kıyımlara kendi eliyle, ıssızlaştırır göğünü kim?).

Bir ağaç ürkünç, ürkünç çünkü direniyordur, çıkmıştır yüz kemikleri, burnu, ağzı

Bunun için işte hepsinden ve çekilmiş bir deniz hüznüyle uzatmıştır gövdesini

Bir İstanbul göğüne (hey gidi İstanbul göğü! -ki ne ele avuca sığar ne var ne yok gibidir).

Bakıyor Bedri kâğıda çıkan ağaca ve hep böyle kalacak olan, değişmeden

Bakıyor bir dalın kıvrılışına, kara, boğum boğum ve dönüp duran olduğu yerde

Bir budağa, bir ur gibi çıkan, kıvrılan, toplanan kendi içinde ve kalan

Bir yaprağa, uzun incecik saplı bir üçlüye dönüşen (bir at kestanesi yaprağı olarak)

Bir köke, hiç yaşamamış gibi buruş buruş, acılı, asık suratlı ve kocamış.

Bakıyor kocamış köke, çeviriyor sonra gözlerini bir kahveye, kahvade oturan adamlara

Alıyor onları da, bir kediye dönüyor sonra, oturmuş bir kediye ve düşünüyor

Düşünüyor çünkü neden durup dururken atkestanesi diye bir ad takarlar

Diyor. Dönüp sonra seyyar bir fotoğrafçıya, nargile içen bir adama, güvercinlere

(Değil mi ki Beyazıt alanındayız ve bindokuzyüz-kırkbirlerde, cebinde İstanbul

Sait Faik, boyacı sandıklar, yazmalar, Abidin Dino ve sen- ki yeni yeni terliyordur bıyıkların).

Dönüyor sonra yeniden ağaca (son olarak mı?) içinde yavaş yavaş kurulan ve oluşan artık

Ve birden çeviriyor sonra gözlerini bana, yavaşça kalkıp yerinden, yavaşça gülüyor. -Sevgili Bedri.

şiiirler

all yüce

BU KAÇINCI ALO

ön seçim yan seçim arka seçim
alt seçim üst seçim ara seçim
alo seçmen alo halk alo sürü
alo sayın hırsız sensin sürü
toz duman emek soygun sömürü
hırsız ticaret micaret cinayet
alo polis molis yargıç margıç
alo hukuk mukuk bu kaçıncı alo

parti marti seçim koltuk hazine
öküz bostan samanlık sayın fare
alo şey bey daha nasılsınız alo
kurt köpek leş karga sayın sinek
yüce parlamento demeç memeç önerge
gensoru sayın hırsız alo körebe
bilimsel deyyus iktisadi pezevenk
yak yık as kes çal kaçır sakla
aracı tefeci mefeci sayın mülkiyet
alo yargıç margıç bu kaçıncı dilekçe

devrim karşı devrim öküz bostan
suçluya aferin madalya kemik yal
suçsuza hapis açlık ölüm işkence
vur kır kandır kıskırt kurşunla
ahlak küfür din min namaz kalkan
milliyet ırk mezhep allah mallah
kitaba hayır ışığa mışığa hayır
öğretmen sürgün dargın göçebe
alo devlet mevlet bu kırkinci alo

ünlü kişiler sözlüğü

refik durbaş

DÂRA

Yalanın gerçek peygamberi olduğundan başka hayatı üzerine hiç bir kayıt yok

Kendi de inanmıyor yaşadığına

CEMALİM CEMAL

TÜSTAV

*Guardian gazetesine ve siyah biraya tutkun
Ürgüp üzerine türküler derliyor yıllardır*

*Oğlu Murat'tan başka kimsesi yok sessizliğini bölüşen
(Ahmet Celâl'le batırdığı bir milyon TL değerindeki
anıları sayılmazsa)*

*bir de romanı var: "Biraya yansıyan çılgın sessizlik"
yazılmayı bekliyor yıllardır*

Yıllardır Londra'daydı, dün geldi ve romana başladı

G.T. EROL

*Korkmaktan ve börek yemekten başka bir özelliği yok
yatağı bile hamur teknesi biçiminde*

GULU GULU HALÛK

Saniyede seksen kelimeyle dünya küfür rekortmeni

EYYUP YILDIRIM

*Bir fotoğrafta yaşıyor, yağmurlu bir günde çekilmiş
18 nisan 1969'da İstanbul'da, Şişhane yoluşunda
anılardan yontulmuş bir yüz saat 12.45'te durmuş
sanki*

sevgililere gösterilir yalnız, hüznü, karanlık gibi

*Sanki turnaların göç mevsimi ve yüzünü objektife
değil de*

*bir ayrılığa, bir umuda, yalnızılığa, bir acıya dönmüş
gibi*

*anılardan yontulmuş bir yüz saat 12.45'te durmuş
sanki*

NOT:

Bu fotoğraf Refik Durbaş'ın özel arşivinden alınmıştır.

CEMİL ABİ

*Evet... İş Bankası bir daha bir defada 30 milyon
veriyor ama*

*Cemil Abi'nin Kapri Pavyon'da çaldığı klarnetin
üstünlüğü tartışılmaz*

DERYA DENİZ

*Çin Pavyon'un gül çeçeği
dansözlerin göz bebeği
yerli filmde as figüran
ecnebide seks züppesi*

*Harbi keriz tam marşandız
Derya Deniz, Derya Deniz*

*Elma şeker memesinde
ayağında siyah çizme
vedet şantöz, oryantalist
adı yazar afişlerde*

*Derya Deniz, Derya Deniz
var mı senden güzel artiz*

SÜREYYA KANIPAK

*Çelebide marifet mi yok:
Bir gün ney üfler, şiir yazar dergâhtadır
bir gün Çapkınlar Ana Okulunda teknik direktör*

*Çelebide marifet mi yok:
Bir gün işportada Mustafa Öneş'in yelek cebindedir
bir gün rüzgâr değirmenlerinde rakıyla sevişmektedir*

*Çelebide marifet mi yok:
Dün Kanıpak diye atıyordu imzasını
bugün kar yağıyor ve Berfe olarak biliniyor soyadı*

rüyalar

●
muzaffer buyrukçu

21.5.1975

Damga matbaasının sırasındaydı hamam. Beyaz mermerden yapılmıştı. Kendilerinin görünmediği ağaçların gölgelediği avluda bir Kervansaray kalabalığı vardı. Kalabalık, ben, ters çevrilmiş U biçimindeki üç kapıdan anlamları ayrı bakışlarla baktığım için —çünkü onlara göre ben film çekiyordum— deviniyorlardı; güldürücü oyunlar oynuyor, çeşitli maskaralıklar yapıyorlardı.

Çıkış kapısının geniş taşlığında, avludan gelen aydınlıkla caddeden yansıyan güneş ışığıyla gülümseyen belden yukarları çıplak adamlar dolaşıyorlardı. İkisi eşige kadar geldi, büyük bir saygıyla eğilip beni karşılamaya hazırlandı. Sağ elimi bir Romalı gibi uzattım, «Telefon edeyim geleceğim» dedim. Talât Kılıç «Dokuza beş var» dedi. «Tamam, telefonu ederiz bir saat sonra da gideriz» dedim. «Hiç gerek yok telefona, imzalarımızı bizim yerimize şef atsın» dedi. Hem Musa hem de gözlüklü Salih olan biri, «İmza defterleri burada» dedi, Kahverengi bir masanın üstüne çekmecedan çıkardığı —imza defterini koydu—. Sayfalar başka memurların karamalarıyla renkleri birbirinde erimemiş uyumsuz bir tabloyu andırıyordu. Bazı günler boştu ve orada kibrit başı büyüklüğünde yaşanmamış anların hüznü vardı. «Boşa geçen günler» dedim kederle ve boşa geçen günlerin çok derinden gelen iniltili, çığlıkları, tahtaya sürülen bir süpürgecin sesini taklit eden sesler duydum. «Ben de duydum..» dedi gözlüklü Salih «Çakıl sesi bunlar.» Ama benimle ilgili sayfa yoktu. «Liste kısmına bakacaksın» dedi gözlüklü Salih. Bakışlarım listeyi tararken uçmaya başladım, Galata köprüsüne çıktım. Yürüyordum. Yalnız iş yerinin bulunduğu Karaköy yönüne değil de Eminönü ya-

kasına gidiyordum. Köprünün açıldığı ek yerinde şefimiz Suat Gazimihal'le karşılaştım. Sarıyındı ve sınırlıydı. Sol elini gri pantolonun cebine sokmuştu. Orası şişti ve bilekten kopmuş bir yumruğun şişiydi, «Seni bekliyorum, niye gelmiyorsun?» dedi, (Suat Gazimihal, dört beş yıl önce safra kesesi kanserinden öldü) Ses etmedim ve köprünün üstünü karartan yolcuların hiç birine değmeden yürümemi sürdürdüm. Eminönü alanında kapalı bir spor salonu vardı, salonun içinde yepyeni bir yapı yükseliyordu. Beton direklerin çevresi kireçli ve çivili tahtalarla örtülmüştü ve dik, çarpazlama konmuş birbirleriyle kesişen iskelede nefti tulumlu işçilerin ustaları alaycı bakışlarla geziniyor, madeni sütunları taşıyan ve belli aralıklarla diken acemi işçilere gülümsüyorlardı. Yalnız sütunların bazıları kavak ağacıydı ve yapraklarını dökmüşlerdi, dalları budanmıştı. Ben gözlerimi üzerlerinde dolaştırmaya başlayınca kavak olduklarını hissettirdiler, baltayla dipten kesildiklerini belirterek devrildiler. Ses çıkarmıyorlardı devrilirken ve devrildikten sonra birden gövdeleri kalınlaşıyor, tomruğa dönüşüyorlardı. İşçiler ayakları ezilmesin diye kaçıyorlardı. Uzun boylu, gümüş yüzlü bir işçi, «Biz İstanbullu işçiler Ankara'ya öyle bir yapı yapıyoruz ki dünya durdukça duracak» dedi, aklışladılar.. İşe geç kalmıştım. Mahzen kapılarına benzeyen ve aralıklarından beyaz ışıkların sızdığı küçük demir kapıların hepsine birden atıldım. «Oh, hava tertemiz..» dedim dışarıya çıkınca, Bursa'nın İtfaiye semtindeydim. Sağdaki yuvarlak kahvede Erol Şadi, Yusuf Kenan, Bursalı iki memur pişpirik oynuyorlardı, ağızlarındaki yeni yakılmış ve hep bir boyda cigaraları tütürerek. Erol Şadi, kakhayla gülüyordu.

Gökyüzündeki altın bir lira sarılığında ve altın liradan dört kat büyük ay'ı benden başka kimse görmüyordu. Ay yuvarlanıp duruyordu, bir canbaz gibi numaralar yapıyordu, kendi gövdesinden çıkardığı uzun tellere asılıyor, takla atıyor, nokta gibi görüneceği uzaklıklara gidiyordu. Yuvarlaklığı kayboldu ansızın, yassılaştı, Karagöz balığının biçimini aldı. Gövdesi sarı, gözleri yeşildi. Kayan yıldız örneği arkasından ateşten bir kuyruk bırakarak deviniyordu. Yarısı yeşil, (yeşil renk buğday ekili bir tarlayı simgeliyordu ve tarla boşluğun kuzey kısmını kaplayan bir yorgandı aynı zamanda) yarısı sarı bir canlı oldu.. Gezindi durdu. Ve söğüt yaprağı biçimini alıp durdu öyle.

«Bir şeyler olacak, bir şeyler olacak...» diye korkuyla bağıryordum.

Ama kimse umursamıyordu beni.

Oysa herkesin duyduğum korkuyu duymasını, derlenip toplanmasını istiyordum.

Ay büyük gürültüler çıkararak ve daireler çizerek, yuvarlanarak yere doğru hızla düşmeye başladı. Onun düştüğünü gören öteki gezegenler de düşecek, kıyamet kopacaktı. Ay düştü ve düştüğü yeri kesti; her yanı dayanılmaz sıcaklara boğan alevler fıskırdı.

Telaş, umutsuzluk ve bulut biçiminde bir korkuyla dışarıya çıktım. «Dünya yanıyor. Bu kükürt kokusu hepimizi zehirleyecek» diye bağırdım.

Ortalık keskin bir kükürt kokusunun etkisi altındaydı, sis parçacıkları halinde uçuşuyor, gövdeme sarılıyordu. «Çabuk maskelelerinizi takın!» Erol Şadi, ıslak bir mendille yüzünü örttü, «Bu maydanoz kokusu yahu.» dedi.

«Ben maydonoz resimleri yapıyorum artık,» dedi Yusuf Kenan, övünerek bana baktı.

«Kükürt kokuyor, kaçın! dedim,

«Ne kokuyor?» dedi uzaklardaki bir adam, merdivenden çıkıyordu ve altıncı basamaktaydı; ellerinde gergin bir falna vardı.

«Ay kokuyor,» dedim, «Ay kokuyor, öleceksiniz.»

Yokuştan iniyordum, kıyıya vardığımda (Her şey bittiği yerde başlar) adlı hikayemdeki kayıkçıyı gördüm.

Bir yandan yumuşak bir kavun yiyor, bir yandan da sessizce kollarındaki damarları sayıyordu.

«Çabuk kaçalım buradan, kıyamet kopuyor» dedim. Ağlamaya başladı, «Sandalım ne olacak?» dedi.

23.5.1975

Karatekin'in karşısındaki alandaydık Orhan Kemal'le. Yolun akasyalarla bir tünel haline getirilmiş bölümünden araçlar gürültü yapmadan gidip geliyor, lokanta olan öteki bölümündeki geniş bir masada yemek yiyorduk. Kaşıkladığımız kuru fasulye hiç bitmiyor. «Bu lokantayı ben açtım» dedi Orhan Kemal. Kırmızı, gıcır gıcır bir giysi vardı sırtında ve çok dinçti. Ayakkabıları Şarlo'nun ayakkabıları gibi güldürücüydü ve durdukları yerde devinmiyor, kendi kendilerini boyuyorlardı. «Çok neşeliyim,» dedi, «Nereye gideceksin?»

«Kumkapı'ya..» dedim.

Kumkapı değildi gittiğim yer. Vadiye kurulmuş bir Amerikan kasabasına benziyordu ve yabancıydı, kalabalıktı, pazar kurulmuştu. Yahudiler balıkçılık yapıyorlardı. Aslında balıkçılık bir paravanaydı;

tanıdıkları müşterilere balıkları satmak istiyorlarmış gibi sokuluyor ama aslında esrar satıyorlardı..

Anlamıştım numaralarını.

Polise söyleyecek, yakalatacaktım. Onlar da sinsî bakışlarla sezmışlerdi içimden geçenleri ve beni kandırmak için bütün balıkları bir torbaya doldurup vermek istiyorlardı. Sol yandaki yapılardan birinin ortasındaki kepenkler açıldı, oraya gizlenmiş bir televizyonun ekranında buradaki esrar pazarını yöneten Mafya şeflerinden biri görüldü. Yakışıklıydı, bana bakıyordu doğrudan doğruya. «Büyük şef tepedeki köşkünde şarkı söylüyor. Ağzını açma» dedi... Şarkı söylendiği sürece her şey yerli yerinde kalacak ama biter bitmez —tepe— sularla birlikte vadiye kayacaktı. «Ben karımın onbeş yıl önceki sevgilisiyim,» dedi. Karımla birlikte otele girerken eşikte önümüze dikildi. Karımla zamanı iyi değerlendirememiş ve bunun pişmanlığı içinde olan iki sevgili gibi bakıştılar.

«Niye söylemedin bana?» dedim, içim kıyılıyordu. O kadar namuslu bildiğim karım nasıl bir Mafya şefiyle ilişki kurardı?. «Onbeş yıl önceydi, sadece beni istedi, elimi bile tutmadı.» dedi, koluma girdi, «Yatmak istiyorum, uykum var».

Salona konmuş geniş bir karyolaya uzandık. Yanımızdaki masada su dolu iki şişeyle bir çiçek kavanozu vardı. «Bir kahve getir bana» dedim garsona..

Üç garson başka bir karyolayı odamıza taşıyorlardı içindeki Mafya şefiyle birlikte. «Sen mi çağırdın?» dedim karıma ve sularla kayveye on lira isteyen garsona çıktım, halı döşeli merdivende oturan mal sahibine şikâyet ettim. Karımla Mafya şefi birbirleriyle işaretleşiyorlardı. Adamın başına kavanozu indirdim, karımın sağ kalçasına —orda kahverengi izi kalan— bir tekme vurdum, karımı elinden tutarak sürüklemeye çalıştım. Yahudi balıkçılar çember içine almışlardı beni, ellerini uzatmışlardı, balık kanı bulaşığı bıçakları omuzlarında duruyordu.

«Ben seni seviyorum..» diyordu karım, «O onbeş yıl önceydi..»

«Bir esrarkeşle, bir Mafyacıyla nasıl?...» dedim.

«O zaman kemen çalışıyordu. Müzik öğretmeniydi ve beni öpmemi.»

Mafya şefini öldürdüğüm, köşte şarkı söyleyen şef tarafından da duyulmuştu.. Şef yokuştan patenlerle kayıyor arkasından masalar, paralar, şapkalar, boş tenekeler geliyor.. evler birbirine yaklaşarak sokağı daraltıyorlardı.

İki candarmanın belirdi, «Seni götürüceğiz..» dediler.

«Eve gidiyorum, seni kurtaracağım» dedi karım.

Candarmaların elinden Manisa'da kaçtım ve bir sürü devrimci öğrencinin bulunduğu, (Yurtlar Evi)ne geldim, «Beni saklayın, idam edecekler,» dedim. Beni çok seven, kısa boylu, kıvrıkcık saçlı Necdet «Benim odam şurda...» dedi. Gösterdiği yer ahşap bir yapıydı. Beş yüznumaradan geçtikten sonra odaya girecektim. Her yan pislik yığınlarıyla, pisliklere konup kalkan kara sinek bulutlarıyla doluydu ve kokuyordu. Burnumu sıkarak geçtim. Odada bir tek yatak vardı, kirliydi, yorganın içi dışına çıkmıştı ve orda da pislikler, sinekler... «Burda yatamam ben...» dedim, aşağılardaki bir kahvenin aynasında resmini gördüğüm öğrenciye.

Kahveye girdim, «Seni yakalayamazlar,» dediler, «vermeyiz». Seviniyordum.

«Oku şu gazeteyi.» diyen güler yüzlü bir delikanlı Cumhuriyet gazetesinin üçüncü sayfasının sol köşesini elime tutuşturdu. Recep Bilginer ölmüştü. Ağlıyor, üzüntüden ne yapacağımı bilmiyordum.. «Ne kadar iyi insandı, ne kadar iyi arkadaşımды,» diye söyleniyordum.. Dışardan geçen çam dallarının hışırtısı geliyordu kulağıma.

Bir karınca yuvasından dökülen toz halindeki toprak su birikintilerini güzelleştiriyordu.

«Candarmalar geldi..» dedi beni seven öğrenci.. «Seni idam edeceklermiş, infazdan yarım saat önce kaçmışsın ve altı yıldan beri aranıyormuşsun..»

«Oyalayın onları» dedim,

«Helva koyduk önlerine,» dedi, «Tavanın arkasından kaçabilirsin,»

Tavana tutunmak isterken kaydım ve bodrumda kapısı bulunan sakin, insana erinç veren bir yolda neşeyle yürümeye başladım. Kapıda Orhan Kemal'in sağlıklı yüzü, candan gülümsemesiyle karşılaştım. «Seni izliyorum, başından geçenlerin senaryosunu yazacağım,» dedi.

«İdam edecekler beni» dedim:

«Film icabı..»

«Candarmalar peki?»

«Onlarda figüran, tanımadın mı?» dedi.

Ben gene de inanmıyordum. Candarmalar helvalarını bitirmişler, kalkmak üzereydiler, «Buldum.» dedim. Şehzadebaşındaki Letafet apartmanının altında düğün salonu vardı. Ahmet Ekşiler hem evleniyor, hem de bir edebiyat matinesi düzenliyordu, karım sahnedeki sandalyelerden birine oturmuştu. Kucakladı beni, yanaklarımdan öptü, «Nerde kaldın?» dedi.

«Tıraş oldum,» dedim.

Karım, kadınlara buyruk veriyor, onları yönetiyordu, salonda gü-rültülü düzensiz bir kaynaşma vardı. Yukarıya ve aşağıya pastalarla, mumlu bardaklarla akıyorlardı.

«Sıra sende şimdi» dedi karım, «Konuşacaksın,»

Kalktım,

Sustular.

Karım sağ elimin serçe parmağını okşuyor, cesaret veriyordu. Bütün sesleri bünyesinde toplamış bir sesle konuşmaya ve Heming-way'ın taklidini yapmaya başladım.

13.7.1975

Dirseğimle devirdiğim kitap ve dergileri tezgâhın arkasında du-ran kasap suratlı şişko adamın güvercin gözlerine benzeyen yuvar-lak gözlerine üzüntülü bakışlarla bakıp fısıltıyla özür diledikten son-ra kaldırırken İsmet Zeki Eyuboğlu'nu Zafer pasajının —yeraltı kah-vesinde— garsonluk yapan Erzincanlı garsonla gülüşürken gördüm. Sokuldum —orası aynı zamanda ünlü bir aş eviydi ve müşterileri omuz omuza.. gürültü patırdıyla yemek yiyorlardı. - «Birlikte ye-mek yiyelim mi?» dedim.

Dişlerini küçük bir aynanın karşısında ince, pembe bir kâğıtla temizliyordu ve bir yaprağın üstüne arapça bir dua okuyordu. «Sen Hanende Şahende'nin hikâyesini yazsana» dedi.

«Yaşlandı artık o..» dedim.

«İyi ya sıcak duygularla yazarsın,» dedi.

Konuyu kafamın içinde toparlamak amacıyla bir köşeye çekil-dim. Sarı bir kâğıda önce Fasil heyetini, arkadan da Hanende Şa-hende'nin uzun matemli giysilerini, geniş kenarlı ve çiçekli dantel şapkasını, yüzünü örten peçesini ve dostu Yasin'i öldürdüğü çift namlulu tüyden hafif tabancasını çizdim. Ama birden anladım ki ben Hanende Şahende'nin portresini değil, (Mayıs Fırtınası) yapıtımda-ki kişilerden Tarık'ın anılarında yaşayan veremli bir kızın hikâye-sini çiziyorum.

İsmet Zeki Eyuboğlu garsonla kavga ediyordu. Yumruklarını bir kum torbasına vurur gibi garsonun göğsüne, karnına, kollarına indi-riyordu sessizce. Garson karşılık vermiyordu, aralarına girdim, «Ara-ya girmek iyi değildir» sözlerini söyleyerek; İsmet Zeki Eyuboğlu'nu kucakladım, kapıya doğru sürüklemeye başladım, «Sen bir dervişsin.. büyüksün» dedim, «Ayıptır,»

«Bana —sen muhtarsın— diyor, ellerimi öpmek istiyor» dedi İsmet Zeki Eyuboğlu, purosunu yaktı, «Geçen gün evlerine gitmiştim.

Ellerimi öpmek isterken televizyonunu kırdım. Al şu elli lirayı ona ver.»

«İyi çocuktur, sen onu döverken, seni öfkelenirdiği ve yorduğu için ağlıyordu. Özür dilemelisin» dedim.

«Sen ona bir özür çorbası ısmarla» dedi.

«Peki..» dedim.

Kapıdan çıktık, inişli yokuşlu topraklar uzanıyordu gözlerimizin önünde, çok uzaklardan gelen kokulu bir rüzgârla oynamaya, Farsça şiirler mırıldanmaya başladı.

«Nedim gelecek mi?» dedim.

Gökyüzüne gözlerini açmadan baktı, «Geliyor,» dedi.... «Bu koku onun kokusu..»

«Nerde?» dedim.

«İşte..» dedi, İşaret parmağının ucunda telli duvaklı bir gelin vardı ve mavi bir otomobil gelini izliyordu.. «Evleniyor musun?» dedim.

«Ben çok yalnızım..» dedi ve koşarak içeriye girdi.

Arkasından seğirttim.

«İşte gazeteler, işte kitaplar, işte tuğlalar.. işte miştelər..» diye bağıyor, bana göz kırpiyordu, «nasıl da matrak geçiyorum milletle.»

15.8.1975

Taş, sıvasız bir yapının denize bakan açık pencerelerinden görünüyordu suyun ortasına çakılmış direkdeki kırmızı —tatil bitti— yazısı.

Gökyüzü çimento renginde bulutlarla kaplıydı. Yalnız iri bir cennet kuşunun üstüne tünediği siyah, ıslak kaya yuvarlak güneş lekeleriyle aydınlanmıştı.

Yer yer koyu yeşil ot kümelerinin fışkırdığı kumluk alan yolları taşımak için gelen otobüslerle dolmuştu. Eşyalarla tıka basa şişirilmiş bavullar otobüslerin çevresinde —alt çenede sıralanan dişler örneği— duruyordu.

Bir bekçi düdüğü öttü ve yolcular hepbirden kapılara saldırdılar, itişe, kakaşa girdiler ve beğendikleri koltukları (Karaköyle, Kadıköy arasında işleyen vapurlara ilk giren kocakarıların ve kocaadamların yaptıkları gibi) kapmaya çalıştılar. Dev ve gökkuşağı rengindeki bir boru çiçeğinden dağılan kalın, telâşlı bir ses «Acele edin, acele edin.. Deniz kuruyacak, fırtına çıkacak,» diyordu. Koltuklara kurulan ve camlara yüzlerini yapıştıran yolcuların korkulu gözleri yuvalarından uğramıştı bu uyarıyı işitince.

Havuzlu, serin bir odadaydım. Karım vapur dumanı rengindeki suyun içinde kuyruk sallayarak dolaşan burunsuz ve kör balıkları bir kurşun kepeğiyle yakalıyor, ceplerime dolduruyordu. «Balıkları ben tutarım, sen valizleri hazırla» dedim. Ellerimle tutuyordum, kimileri dibe yapışıyor, Talât Kılıç'a beni «Enayiye görüyor musun?» diyerek gösteriyordu. Talât Kılıç da dipteydi ve cigara içiyordu. Valizleri açan karım, çamaşırları katlarken düş görüyordu, uzaklarda bir denizin kenarındaydı, ablasının ortanca oğlu Sermet dalgalarıyla boğuşuyor «Beni kurtarın..» diye yalvarıyordu.

«Kurtar onu..» dedi.

«Su kuvettir,» dedim.

Karım dışarda asılı çamaşırları almaya gitmişti, çamaşırların hepsi beyaz mendillerdi. Dört köşeydiler ve kolalanmış gibi serttiler, -Birisini yemeye koyuldum, kâğıt helvası tadındaydı. Ben tuttukça balıklar çoğalıyor, havuzdan dışarıya atıyorlardı, «Yapmayın çiğneyeceğim sizi» diyordum ve dans eden zenciler ve ayaklarını kızgın saça değdirenler gibi zıplıyordum ama saç düzdü ve buz gibiydi. Karım görünürlerde yoktu. Anlamıştım. Beni bırakıp kaçmıştı. Hüzünlü sesler çıkarıyordum. Derken burnumdan solumaya «Yakalarsam makasla keseceğim» demeye başladım.

Hışımınla bir odaya girdim, Kirkor adlı bir ermeni'yle yanyanaydı, ama yüzlerinde aralarında pek çok şey geçmiş gibi bir anlam vardı. Utancından bana bakamıyordu.

«Demek bunun için..» dedim, Kirkor'u dövmeye başladım.

«O suğsuz..» dedi karım, diz çöktü önümde,

«İşte şimdi bir artist oldun..» dedi Kirkor,

«Ne zamandan beri yatıp kalkıyorsunuz?» dedim.

«Bununla değil.» dedi karım.

Kirkor kitap yığınına işaret etti, «Karının hayatı bunda» dedi.

(Geçmiş hayattan düş parçaları)ydı kitabın adı.

«Ermenice mi?» dedim,

«Fransa'da basılan Türkçe..» dedi, hasta yüzü birisiydi Kirkor, zor soluyordu ve aşıkı.

Kıskançlıktan ölüyordum.

«Ben onun hayatını yazdım» dedi Kirkor, «Ama onu sevmedim,»

Sinsice gerisin geri gitmeye, açık pencereden kendini atıp kaçmaya çalışıyordu. Bileğinden yakaladım. «Bana numara yapma çilingir Kirkor, oku şunu!» dedim. Okumaya koyuldu ağlamaklı bir sesle, okudukları gözümün önünde canlanıyordu... O hayatın içinde ben de vardım ve o olayları karım, karımın aşığıyla birlikte yaşı-

yordum. Karım Ulus'taki bir mezeciden kara zeytin alacaktı. Baş, mermer tezgâhı bir karış geçiyordu ve yanındaki kirli giysili kız gibi zayıf, mahcuptu. «Bu kızla mezecinin arasında bir şey olamaz.» derken, öteki kapının eşliğindeydim ve karımın ondört yaşındaki halini seyrediyordum. Hayko'ydu mezecinin adı ve «En güzel zeytini sana veriyorum» diyordu. Bir parolaydı bu.. «Kilere gir seni sevme-ye geleceğim..» demekti.

Kirkor kitabı okuyordu ama ben olaylardan kaçmıştım. Odadaydım, ikisini de süzüyordum, «İşte durumu öğrendin..» dedi karım, «Demek sen ondört yaşındayken Hayko tarafından iğfal edildin öyle mi?».

Karım utanmıyor ve korkmuyordu. Hatta benim acılarımla alay etmekten zevk alıyordu. «Hayır! otuzüç yaşındayken.. Seninle tanışmadan altı ay önce.. Beni seviyordu,»

«Evlenmeyecektin benimle.» dedim, önüme bakıyordum.

«O gün onunla oniki kere yatmıştım,» dedi karım, sesi şehvetlenmişti ve yüzü gözü boya içinde bir orospuydu.

Hayko'yu Yenişehir'de buldum. Tokatladım. «Alacaksın karımı..» dedim,

«Ben erkek değilim ki,» dedi.

«Romanda yazıyor her şey.» dedim.

«Ben kapıcı Murtaza'nın oğluyum, ekmek ister misiniz?» dedi.

«O dindar baban senin bir gâvurla yatmana nasıl göz yumdu?» dedim.. iyi söylemişim. Bu sözler ciğerlerine oturmuş, ondan koptuğumu anlatmıştı. Dışarıdaydım. Otobüslerin burunları bir hizadaydı. Birbirlerine bakıyor, homurdanıyorlardı. «Burası Gülhane hastanesi değil mi?» diye sordum resim gibi duran ve ağacın dibine tüküren bir bekçiye. Bekçi «Balıklar geliyor.» dedi. «Namuslu biliyordum onu-
diyordum yürürken, denizin suyu çekilmişti. Söğüt yaprağı biçimin-
de sayılamıyacak kadar çok sardalye sıcıyor, güneş vurunca gümü-
şü artan kalay renkleri gözlerimi kamaştırıyordu. Onların arasında
kısa boylu ve tıknaz avcılarının, başlarına yular geçirerek zaar yerine
kullandıkları balina büyüklüğündeki yüzlerce kara balık ot otluyor,
kocaman ağızlarını iştah ile açıp kapıyorlardı. Sardalyaları hızla top-
luyordum. Karım sağ omuzuma yaslanmıştı. «Rüyada balık görmek
iyidir, kısmetimiz açılacak, çok para kazanacağız.» diyordu, «Hadi gi-
delim, babam bizi bekliyor,». Yanında, abisinin küçük kızı Serpil var-
dı, karımın babası ağaçlıkların arasındaki şövalyelerin içki içtikleri
Yeşil Han Kaplıcasındaydı. Yemek yemeye hazırlanıyordu. Serpil
bir çam'ın tepesindeki yedi renkli çiçek şekerini gösterdi «Ondan is-

tiyorum..» dedi. Çiçek şekerleri karşımızda duran ve içinde kimsenin oturmadığı ahşap evlerden en küçüğünün rutubetli bodrumunda imal ediliyordu ve ucuzdu. Basamaklar dimdikti. «Tut beni öleceğim..» diyordu karım güçlükle inerken.. Bodruma ve şeker hamuruna varmadan merdiven bitmişti, son basamakta kala kalmıştık. Karımla Serpil ağlıyordu. «Ben gülmeye başladım mı merdivenler uzar» dedim ve canavarca bir kahkaha attım. Merdiven korktu.. bizi ayaklarımın, dizlerime kadar çamura battığı zemine indirdi. Ortalıkta şeker yoktu.. yalnız göremediğim bir köşeden acaip fısıltılar geliyordu. Şekerci, kızıyla sevişiyordu ve şekerleri yalnız kızı için yapıyordu. «Çık oradan domuz!» dedim.

Sesim bir kumandan sesiydi ve karım çok beğeniyordu.

Şekerci kucağında —altı aylık— bir çocukla çıktı duvar yarığında, çıplak göbeğinin üstünde yusuvarlak bir kazan kapağı vardı.. «Alın bu şekerleri, beni azdırıyor» dedi, çocuğu uzattı karıma. «Zavallı, annen mi öldü senin?» dedi karım.

Şekerci keçi sakalını sallayarak ve keçiçe konuşarak (göbeği; fırıl fırıl dönüyor, mor gözleri şarkı söylüyordu) «Hımyay..» dedi. Öldü hemen.

«Kaçalım, bizi yakalamasınlar» dedim.

Delik gibi bir kapı vardı çıkamayacaktık.

Serpil, «Ben sokaktan açarım.» dedi.

«İyi ki gitti..» dedi karım, «Sevişiriz.»

Kırıtmaya, süzgülü süzgülü bakmaya başladı, kucaklamış deliğe sokmuştum onu.. Serpil ellerimizden çekiyor bir yandan da ağlıyordu. «Ölmeyin halacım» diyordu. Karım birden kapıyı açtı «Buyrun efendim» dedi gülerek.

«Ne zaman çıktınız?»

«Biz girmedik ki, seni bekliyoruz» dedi karım,

Hemen yanibaşımızda iri beyaz atların çektiği sırma işlemeli bir fayton belirdi. Faytoncu yaşlı, dişsiz, kör gözlü bir adamdı ama saatinin yuvarlak gözleriyle görüyordu, «Bana onyedibuçuk lira verin sizi kaplıcaya götürüyüm» dedi,

«Şu kadicik yere onyedibuçuk lira istenir mi?» dedim, ve—üçümüz bir duvara tırmanmaya başladık. Bütün sorun dama çıkmaktı. Dama çıktık mı kurtulmuş, ordaki teneke basamaklardan bahçeye inmiş, babasının sirkeli salatayı hızla kaşıkladığı masaya oturmuş olacaktık. Ama başaramadık. Üç metre tırmanmış, tırmanmamıştık ki evlerin arasındaki rüzgârlı boşluk kapandı, evler gıcırtyla bir tek ev halini aldı. «Onyedibuçuk lirayı bunun için istiyorum» dedi fay-

toncu. Karım beş lira çıkardı. «Geri kalanını orda veririz.» dedi. Bindik faytona.

Serpil, «Hani benim şekerim» dedi.

«Sizi aldatmışlar, orda şeker yoktur..» dedi faytoncu.

«Öyle söylediler» dedi karım,

«Orası ölümler tarlası.. sizi keseceklerdi..» dedi faytoncu, keseceklerden birisi kendisiymiş gibi acaip acaip baktı. Korktuk. Faytoncu türkü söylüyor, arada bir Serpil'e gülüyordu, «Bak şekerler orada..» diyor ve masadaki kavanozları işaret ediyordu.

Karım «Babama söyleyecek misin» dedi.

«Söyleyeceğim, senin orospu olduğunu öğrensin» dedim.

Katıla katıla gülmeye başladı, «İnandin mı onlara?» dedi.

«İnandım.»

«Ayol onlar resim..» dedi, «Benim yaptığım resimler. Babam resmi sevmediği için saklıyorum.»

«Doğru..» dedi faytoncu, «Ben biliyorum, karın gebe, doğuracak..»

bir gezginin şiirleri

metin altıok

V. YÜZÜN

*Eskimiş bir konsolun
Çatlak aynasında durmadan,
Bir buluttur mehtabı inatla kovalayan.
Bir hüznü yansıtan alnın ortasında,
Yüzün müdür acaba yolumu dolaştıran?
Acının bu solgun haritasında
Kendime yeni duraklar bulduğum.
Ulaştığım ıssız dağ doruklarında
Yüzün müdür hep sorular sorduğum,
Bakışının titrek aydınlığında?*

*Aslında ne bulunur bir gezginin yanında
Kendi yüzünden başka,
Hüzünle bileyen direncini.
Bir suyun ürpermiş aynasında
Apansız gözgöze geldiğim.
Ayakları ayaklarıma bitişik
Kimultulu bir gövdeyle, rüzgârın sildiği.
Bir bulup bir kaybettiğim,
Yani bir gezginin hep gittiği,
Senin yüzün benim yüzüm değil mi?*

VI. ACI

*Acı, gittiğini geri dönen yavaş at,
Gizli ve tekinsiz öksesi yaşamanın.
Umulmadık sevinçleri tattıran bize,
Renklendiren bir kuşun kanadını.
Ve gece söküp gündüz örerek;
Var gibi gösteren hiç olmayanı.*

*Gelirler tüyden adımlarıyla
Ve aşk ve mut ve başkaları.
Duyulur içten içe değişmez acı,
Komaz ansımaya yanıltıcı yanlarını.
Ve bizim o insalcıl yaramız,
Açılır bir gülün yapraklarını.
Yüreğimizin kanayan gergefinde,
Delerek acının gerilmiş kumaşını.*

TÜSTAV

1975'in gün dökümü

●

tomris uyar

6 Ağustos

«Bilmem ki doğmayan çocukları ben mi doğsam?»

Hiroşima'nın bombalanışının yıldönümü bugün. Doğa da insanlar da habersiz. Sıcak, sessiz, anlamsız bir sabah.

«Yüzyıllık Yalnızlık»a başlamalı en iyisi. Marquez'in kapaktaki fotoğrafı sıcak bir yazardan çok hergele bir ayakkabı boyacısını andırıyor. Ama kısa sürede alıştım fotoğrafa. Anaç, doğurgan bir yazar Marquez. Şimdi sayıca çok kısır, ama gün geçtikçe hızla artacağını sandığım bir erkek türünden. Açıklaması güç, bir deneyeyim: Doğuramamalarına yandığınız erkekler vardır. O güzel, korkunç sancıyı yiğitçe çekmek, sonra o büyük tada varmak hakkı onlardan esirgenmiştir doğaca. Hele haksız yere salt dişiliklerinden ötürü ana olabilen kadınları düşündükçe, nerdeyse öfkelenirsiniz şu yasaya. «Marquez doğurgan bir erkek,» diyorum işte.

Yazımızda sık sık rastlanan ermiş-ihtiyar kadın, söz geçiren bilge ana, boynu bükük köylü kızı gibi kalık tipler yok bu romanda. Asıl, kadınlar... Dişleriyle tırnaklarıyla, yabancı doğadan söktükleriyle, her yaşta korudukları dişilikleriyle nasıl varoluyorlar, aşkol-sun! Üstelik direnmeleri kendi haklarını korumak adına da değil. Onların eski huyu direnmek: sağ kalabilmek, artakalabilmek, sürmek demek.

Büyük duyguların, uzun geçmişin günümüzde ancak Doğuda ve Lâtin Amerika yazınında yansıyabilmesi, çağımızın en büyük başarılarından biri. Savaşmayı bilenler, savaşın içinde olanlar yazarken doğru, büyük ve kaba'yla estetik olanı bağdaştırmayı başarıyorlar. Gerçeğin düz, ilk eldeki görünüşü, ilk elden aktarılışı ilgilendirmi-

yor onları. Efsaneleri, korkuları, batıl inançları yaşamış ulusların çocukları olarak gerçeğin düşle çakıştığı, düşlerle pekişip yeni boyutlara vardığı alanları zorluyorlar. Kanla, ölümlerle, acılarla kazanılmış bir başarı bu.

Doğum ve ölüm hızla birbirini izliyor kitapta, düşle gerçek gibi. Ne becerikli bir öldürücü Marquez, yenilere yer açıyor durmadan. Acımadan öldürüyor.

Kara bahtlı anası Enola Gay'in adını taşıyan bir uçaktan Hiroşima'ya bombalar yağdıran savaş pilotunu yalnızca yazıyla değil elle-rimle öldürmek isterdim.

7 Ağustos

Bu sabah, Mozart ve Viyana valsleri eşliğinde bol güneş-ışıklı suda çamaşır yıkadım. Bahçe hortumu ısınmış, leğendeki sabun he-men köpürüyor. Dayanamadım, hortumu başıma da tuttum sonun-da. Suyun yorgun, uyuşuk bedenim üstünden çağlayarak akması, du-yarlıklı noktaları bulması, hepsini eşit bir diriliğe getirmesi!...

Çamaşır yıkamak, suyla oynamaktır ya bir çeşit, yıkanma ise düpedüz bir tören. Yenilenmek, günahlardan arınmak, baştan başla-mak gibi duyguların hepsini getiriyor yedeğinde. Güçsüzler, zayıf-lar, çaresizler, saralılar yoksa neden öylesine korksunlar sudan?

Küçük kızlar, bakireler sıkı sıkı kapanırlar yıkanırken yine de suya karşı koymazlar, tutkuyla girerler altına. Oysa ergenlik çağındaki delikanlıları, nevrasteni çekenleri yıkanmaya zorlamak gerekir çoğu kere. En küçük bir yanlışlık —suyun biraz sıcak olması, göze sabun kaçması bile— belleklerde derin izler bırakabilir ileri yaşlara kadar.

Başkalarının yıkadığı çaresiz bebekler, başkalarınca keselenmek-ten tad alanlar, kendi bedenleriyle başbaşa kalanlar... Bir de topluca yıkanma diye bir tören var. Şimdiye kadar bir kere gittim bir ha-mama; çok küçüktüm, beş-altı yaşlarında falan. Memeleri masal-lardaki gibi sarkık, korkunç kadınlar çırılçıplak dolaşıyorlardı or-talıkta, bacaklarını fütursuzca açmış çiğ köfte yoğuruyorlardı; yağlı bedenlerinden akan ter de damlıyordu kıymanın içine. Beni de so-yunmaya zorladılar. Nedenini ancak bugün kavrayabildiğim bir ür-küye kapıldım, başladım ağlamaya. «Çıkarın beni buradan!» diye ağ-ladım uzun uzun. Beni götüren hizmetçi kadın ancak anneme söyle-meyeceğim konusunda söz kapardıktan sonra çıkardı beni dışarı. Bir daha da ne hamama ayak bastım ne de şimdiki adıyla «sauna»ya.

(Bir hikâye okumuştum, Roger Martin du Gard'ındı galiba: İsa'yla buluşmak için yıkanan, düşünde hep küçük İsalarla süslü kan kürecikleri gören bir erdeni anlatıyordu. Bu tören üstüne daha çok kafa yormalı.) Her neyse.

Gün boyunca bahçedeydim. Oyalandım ağaçların arasında. Saçlarım rüzgârda hemen kurudu. Akşama doğru denizin rengi bozuldu birden. Koyuldu. Koca dalgalı oyun-denizi oldu.

Gece yine bahçedeydik. Geniş bir sofrada. Herkes en iyi bildiği yemeği pişirmişti, en çok sevdiği şarkıyı söyleyecekti. Ağaçların arasına camla örtülü mumlar yerleştirmiştik. Ansızın, yemeğin sonuna doğru şimşek çaktı, kalın bir sağanak boşaldı:

— Kim o gelen?

— Rüzgâr! diye bağırды biri.

Yazlık bahçeleri silip süpüren hışmıyla içeri daldı rüzgâr, mumlarımızı söndürdü, toprağı bir anda yapış yapış etti, yolun iki yanından oluk haline sarı-bulanık sular akmaya başladı.

Giyilenler garipleşecek artık demektir. Mayonun üstüne kazak çekmek gibi, şemsiyeyle yazlık giysi. Denizin yanıbaşında yağmurlukla dolaşmak gibi. Yaz gecesinin kuş sesi de duyulmayacak.

Yeni yıkanmış saçlarımı yağmura uzattım, doya doya içime çektim bereketin suyunu. Yağmurda da yıkandım. O daha başka bir törendi.

10 Ağustos

Asık, kötü, hain kurt bir gün. Son bir gün gibi.

İçim ezik, camdan bakıyorum: dışarda şimşekler çakıyor, sabahın karanlığında gece sesleri. «Biricik» diyor içimde biri. Ben miyim o biricik, özlediklerim mi? Kendime sevecenlik gösterme isteğı mi, bir seslenme mi? Bir sıra duygusu mu yoksa? Oldum bittim yersiz-yurtsuzum çünkü.

Savunma içgüdümü, basma kalıp kültürümü altedip bulmak istedim. Çözemedim, geceki düşten bu yana takılı kaldı aklıma.

İpuçları şunlar: Küçük Lord, annesine «Biricik» diyordu televizyondaki filimde. Bir de oğlumu haksızca azarlıyorum arasına. Yine de çözemedim gitti. Havanın etkisini de hesaba katmalı elbet. Ol-

madık tepkiler yaratıyor bende. Her değişikliği liflerime kadar duyuyorum. Rüzgârı, ayazı, nemi. Sızlıyorum.

(Yüzümün yırtıklığı, gövdemın dağınıklığı dışardan bakılınca belli mi acaba? Gözlerimi karşımdakilerden kaçırıyorum.)

Katlanamadım daha fazla. Neclâ'yla yürüyüşe çıktık. Ayhan Baran'a uğradık. Girdiğimiz yapı yonga, talaş, ter kokuyordu. Kalaslar, tahtalar arasında uzaktan bir deniz. *Yapılmakta olan* bir evin taracasında oturduk. Tek tük gezinenler vardı kıyıda. Aşağıdan Ayhan'ın çıktığı tahtaların sesi geliyordu. Ayhan ter-toz içinde. Evini bitirme çabasında. İki soğuk bira açıp başbaşa bıraktı bizi.

Az rastlanır yetenekteki sesini kendine oyuncak etmemeyi başarmış sanatçılardan Ayhan. Bir gün sesi bitse, rahatça marangozluk yapabilir. Kalasları kendi taşımacasına. Yalnız işinde ödün vermez. Ne sesini kullanmada ne ev yapmada ne bahçe sulamada.

Rumelikavağında turunculu kerpiç evine bir kat daha ekleme çabasında bir adam görmüştüm. Çizgili pijaması üstündeydi, günlerden yine pazardı. Onun kadar haklı olamayız bizler, orası başka.

İşin kötüsü, kakao pişirmeyi unutmuşum. Top top kaldı kakao bardakta. «Boşver,» dedi Ayhan.

— Boşver canım, dedi Neclâ. Biraz boşversene sen.

— Valla, dedi Ayhan.

16 Ağustos

Sabah altıya doğru eve vardık. İstanbul'a. Kedileri toparlamak, evi işler hale getirmek öğleye kadar sürdü. Öğlede, iki icra memuru çıkageldiler. Benimle uzak yakın bir ilişkisi olmayan yine de ödemek zorunda bulunduğum bir borç yüzünden.

Müteahhit bulunamayınca işveren aranıyormuş (ben işverenmişim, öyle görünüyormuşum). Müteahhiti bulabilirsem ödediğim parayı geri alabilirmişim ama bizim aramızdaki sözleşme ne kadar sağlam olursa olsun hiç ilgilendirmezmiş S.S.K.'yı.

Hey Tanrım, ben işverenim ve S.S.K.'ya borçluyum! Üstelik, yok olmayı çoktan aklına koymuş birini bulmak zorundayım. Devlete aramak zorunda değil. Soğukkanlılık yitirilmemeli.

Yaşlı memur yakında emekliye ayrılıyor, pürüz çıkarmamamı istedi. Şoför ücretinden kendiliğinden indirim yaptı. Hemen para

bulabilsem bekleyecekler. Zararın neręsinden dőnőlse, kârmiş. Hangi zararın neresinden dőnőlse? Bir cumartesi gőnő Őgle ũstő eőe dosta baővurmanın zorluğunu, getireceği kırılmaları falan anlattık. Hak verdiler. Bu tőrden davalar öylesine artmış ki utanıyorlarmış artık. Zabıt tutmak kaçınılmaz oldu. Kalem çalıőmadı, benimkini verdim. Memur yazmaya başladı:

«A Blok'a gidildiğinde kapıcı ('Adı nedir kapıcının?' diye sordu. 'Mustafa,' dedim) kapıcı Mustafa kapıyı ağtı, onlar C Blok'a taőınıdılar dedi. C Blok'a yőrűmek zorunda kaldık, zili çaldık. Bu sefer kapıyı borçlunun kendisi ağtı ('Sizdiniz borçlu değil mi?' dedi. 'Yani kapıyı ačan?', 'Evet', dedim.)»

Duraladı bir an, haciz edilebilecek eőyalara göz gezdirdi. Ailec e, televizyonu őnerdik.

Kahvesini hőpűrdetiyordu, yazmayı sűrdűrdű:

«Phillips marka ('Televizyonun aslı nereli?' (— Galiba Hollanda malı, dedi Turgut) Hollandalı Phillips marka çalıőır vaziyette bir televizyon haczedilmiőtir. Yed-i emin olarak borçlunun kendisine bırakılmıőtir. ũç gűn içinde...»

— Pazartesi orada mısınız? diye sordum.

— Aman kızımı, dedi, ikiyle dört arasında. Biliyorsun, emekliye ayrılıyorum.

TÜSTAV

enis batur

●
"İblis'e göre incil (3)"

PANDORA

Figen için; daha.

I

«Kadınlar tanıdık, kan bulamacı, çığlığın içinden öfkelerini doğuran gün ışığına. Kadınlar tanıdık, ölümlerden gebe. Erişilmezlerden. Uzak'tan gebe, kadınlar.»

Pandora! Acıdan çatlayan toprak! İşte olamaz'ın, olamayacağın yazgısı Doğur bizi, eksilmeyen kaburgamız; karış etimize, koridorun en karanlık boyutunda. Ve sor: Nedir içimizde eksilen, gözlerimizin aynası yırtıldıkça?

Bu usumuza doğru yükselen birikim, dibimize dek çökelen tortusu öz kazılarımızın. Toprağın bulandırdığı süt senin memelerinden karışıyor donuk kanımıza. Doğru düşünüyorsak تنها verilerimizle, bizi taşıran sensin, dolduğumuzda. Bizi kanıran, kısıldığında ferimiz. Bizi düşleyen sensin.

II

Sonrasız sızıldığımız bizim, oynak doğanın unutulmaza dönük ürünü! Bak ne çıldır: Bütün adalarımıza

çıkarma yapıyorlar. Sor, hangi saatin sonu bu sonsuzluk, diye. Sor; alıkoyma usunun sivri açkılarını o bilin-medik duyarlığı taşımayan ellerde. Sor: Bu duvardaki saat mı ölçecekmiş süremizi?

«Uzun bir sokağın kuyusuna güneş batıyordu.»

III

Ateşin Altın'a sığınan sungusu! Her yetkin güzellik içinde sakatlığını çoğaltır. Karanlığın mağarasına Mağara'nın karanlığının katıldığı yerde ak giysilerinde dur. Hiçbir yontu senin direncinle varolmayacaktır belleğin enez alfabesinde. Çoğal ve bütünleş acımızı pekiştirdiğin dorukta; körükle bizi yalıma doğru, kutunun miknatası önünde.

IV

«Kadınlar tanıdık, kan bulamacı, hiçbiri birbirine benzerdi. Zamanın yargıcı çıplak atlara yansıtı onları. Bir tanesi İsa doğursa bütün çocuklar haç tutkunu büyülerdi. Kadınlar tanıdık, yeminli, ölümler doğurmağa.»

Yaklaş, Pandora. Usulca dinle ses tellerimizde gerilen ezgisini umutsuzluğun. Aç kapağı yeniden ve sal küreye boşyere umut beslediğimiz umudu. Tarih, karanlığın içinde renkleri ayırmağa zorluyor bizi Pandora. Aç kapağı yeniden, arala: Anlayalım siyahın yüceliğini ve arıtalım kör irisimizi sapmalarından. Çünkü omuriliğimizi oluşturan bu ürkü toplamını senin adına dengeledik en hassas terazisinde düşümüzün. Senin mührün cayırdı yorgun Atlas'ı, sırtından atarken külçemizi. İşte somun. İşte mayamız, acı ve titiz baharatın topakladığı. Senin saraysızlığın için bu besin, bu açlık. Yaklaş Pandora, katıl: Usdışılığımız senin için.

V

«Aykırı ağaçları yanlış tohumun.»

Artık biliyoruz, biz bilisizler: Söz sorumsuzdur. Söylüyoruz gene de siz sığamızın içerdiklerini. Ama, Zaman'ın önümüze koyduğu ardımıza bıraktığına özdeş: Her söylev bir susku bütününe hazırlık gerçekte. Çünkü bizi her üzerine yağıldığımız duvardan, her yüzüne kazıldığımız yazıttan silen tanrı daha çocuğumuz bizim.

«Gecenin bittiği yerden sabah açılıyor. Devinimsiz suya kıvranan ateşi söndürüyor kentin sonsuz parmaklı büyücüsü.»

VI

«Aykırı ağaçlar». (Ve yüzümüzde gece treni ile tarihinde kaçan göçebelerin karmaşıklığı. Bu kuruyan ses iç suyumuzunki. Bu köksel çağrı söktüğümüz çınarların. Salgıladıklarımızın karşılığını ateşin derin bağrında veriyoruz Pandora'ya, biz ezinç çekenler. Zamanın kırbağı ağır bir deyişle açılıyor durumumuzu: İnsan ile, Toprak ile anlaşamıyoruz; Gün ile. Sönümsüz olanlar biz: Beklenmedik anlar bekliyoruz acunun çıdamlı patikalarında yürürken. Aramızda erenlerimiz var; görünüp yitiriyorlar umar pınarının kaynağında. Sözcüklerin kuşkularına ulaşanlar var: Şiirler yetiştiriyorlar usulca, sancılanan uslarının durgun limonluklarında. Bir boyutları kutunun içinde büyüyenler var aramızda, kumun birimi ile suyun birimi arasında bocalayanlar. Aykırı ormanlara ekiyorlar tohumlarını).

VII

Acıdan çatlayan toprak! Karnına yakın duruyoruz, seyirse de etimizin kasları. Doğurduğun yerde yanıyor ısımız hâlâ, gövdemizin aykırı teriyle sürtüşerek. Pandora, anamız bizim, gerdanlığımız. Kadınıımız bizim, yüzüğümüz. Çocuğumuz, bileziğımız bizim. Bütün tutsaklığımız şakırdıyor yüzünün kafesinde. İşte geri veriyoruz sana kuru, kökünden kavrayıp: Sal bizi karanlığın özgür ülkesine, annesine gecenin; kafatasımız sonsuzlukta uğuldasın. Sor bize, neden çözüm aradığımızı, İnsan ile kurulamaz ilişkisinde. Sor, araştır, kurcala Söz'ün altında yatan sağırlığı. Sor: Hiçbir sorunun karşılığı bizde.

bir gün tek başına

fusun altıok

Edebiyat dedikoduları, ipsiz-sapsız ya da küçük hesaplı, bulaşık demeçler, ahkâmlar yayılma, yankılanma olanağından hiç yoksun kalmıyor edebiyat çevrelerinde. Gerçi bu tür düzeysiz, ya dalabildiğine aşağı düzeydeki «edebiyat olayları» kimi zaman gereğince değerdendirilip yerine konuyor, dolaylı yoldan, başka «edebiyat olayları»nın eninin-boyunun açıklığa kavuşması, cin olmadan adam çarpma-ya kalkışanların ipliğinin —geç de olsa— pazara çıkması bakımından yarar sağlanıyor ama; incelemecinin, eleştirmenin yan görevi bu. Çok önemli bir görevi, ama yine de yan görev.

«Edebiyat ne değildir?» sorusunun yanıtlanmasında çok elverişli örnekler olarak yararlanılabilecek bu tür düzeysizliklerin ve bunlarla beslenip, ayakta duran ürünlerin eleştirilmesi ve edebiyat dışındaki yerlerine geri gönderilmesi yanısıra, daha ağır basan bir görevi var eleştirmenin. O da; «Edebiyat nedir?» sorusunu yanıtlamakta kullanılabilir örnekleri, önekilere göre çok daha az rastlanan gerçek edebiyat olaylarını kaçırmamak, titizlikle ele alıp inceleyerek altını çizmek olmalı.

Geçtiğimiz ayların bardağı taşırın damlası, birçok eleştirmeni ve yazarı sonuna kadar haklı tepkilerinde ağız birliği ettiren «edebiyat olayı»; Sabahattin Ali'ye sözümona övgü, Sait Faik'a fırsat bu fırsattır sövğu düzen bir yazarın, yazarlığının, edebiyatçılığının örtbas edilmeyecek bir biçimde okur önünde belirlenişi idi. Olumsuz bir duyguyla dolduruyordu insanı edebiyatın edebiyatsızlaşmasının böyle somut bir örneğiyle karşılaşmak.

Sonra, *Bir Gün Tek Başına*'yı okudum. Edebiyata, sanata olan saygıma su serpildi. Çirkin, yoz, düzeysiz bulduğumuz işlerden bıkm-

kinlik getirmişken, böylesi temiz, saygın, ağırbaşlı bir olay her bakımdan heyecanlandırıcıydı ve üzerinde durulmayı gerektiriyordu.

Bir Gün Tek Başına'da başat olarak iki kişi anlatılıyor. Biri kendini aşmaya, istediği kişi olmaya, silkinip arınarak, doğrulayacağı bir doyuma ulaşmaya çalışan Kenan. Öbürü bir türlü kendini rahat bırakamayan, duygularını, tutkularını, eğilimlerini inandığı bir düşünce ve eylem doğrultusu açısından denetleyip hizaya sokmaya çalışan Günsel. Kenan'ın kişiliğini belirleyen ana özellik, onun zayıf ve ezik oluşudur. Gençliğinde karıştığı bir eylem sonucu müdüriyette yediği tokatın yılgınlığını aşamamıştır Kenan. Giderek eylemden, çevresinden kopmuş, uzak düşmüştür. Düz bir yaşam sürdürmeye koyulmuş ama bu salt «aile babası» yaşamı sürekli olarak bunaltmıştır onu. Yapması gerekenlerle, yaptıkları arasındaki uyumsuzluğun bilincindedir, ama bu durumunu değiştirmez. Üç kâğıtçı, dümenci, tuzu kuru Rasim, Kenan'a ters gelen herşeyin temsilcisidir. Kenan onu da çıkaramaz hayatından. Herşeyi Günsel olmuşken, ve istediği Kenan'a ulaşma yolunda en büyük engel olarak karısını görünce, karısının cinsel yakınlığını itemez. Beyazıt olaylarında polis ateş açınca kaçmasını önleyemez. Kaçan, kısıtılan, yenilen Kenan'ı bağışlayamaz da. Özetlenirse, kendisini kendine yediremez. Bütün bunlara karşın, dürüsttür Kenan. Önce kendine karşı dürüsttür. Kendi hakkında kendini kandırma eğiliminin hemen her zaman üstesinden gelebilmektedir. Sonra, elinin altındaki parlak maddi olanakları tepebilmekte, karşısına çıkarılan olağanüstü fırsatlara, duraksamasız sırtını dönebilmektedir. Ama bunlar onun kendisiyle barışıklığı için yeterli değildir. Küçük burjuva aydını etiketini taşımanın, edilginliğinin ezikliği ağır basar.

Zayıf, eksikli, yanlışlı bir kişinin romanın baş kişisi olması çok az rastlanan bir durum, aynı zamanda başarılması zor bir iş. Kenan'ı, kişiliğinin en ince ayrıntılarına kadar, yermeden, savunmadan tanıtmak ve okuyanı hiçbir yargıya koşullandırmaksızın, bir insanlık durumuyla karşıkarşıya bırakmak, salt bu romanın başarısı olmanın ötesine geçerek, sanatın anlamıyla, işleviyle ilgili sağlam bir yaklaşıma işaret ediyor. Gerçekten roman, Kenan'ın önceden hazır olan kalıplardan birine sığdırılıp özetlenmesine izin vermiyor. Çünkü, tıpkı hayatta olduğu gibi, karmaşık çelişkileri, çatışmaları, ilişkileri, sorunları ile bir bütün oluşturan, böylece de inandırıcılıkla yaşayan bir insandır o. Toplumcu eğilimli, halktan kopuk, küçük burjuva aydını denebilir Kenan'a. Bu onun sınıfını, eylemini toplumsal işlevini adlandıran bir etiket olabilir ama, Bir Gün Tek Başına, toplumcu eği-

limli, halktan kopuk küçük burjuva aydınını değil, Kenan'ı anlatıyor. Kenan'ı anlattığı, Günsel'i anlattığı, onların iç-çatışmalarını ve ilişkilerini karmaşıklığı ve açıklığıyla anlattığı, aktardığı oranda da «iyi» bir roman oluyor. Yani büyük bir oranda!

Günsel, işçi kökenli, devrimci üniversite öğrencisi. Ama yine dondurulmuş bir *tip* değil, yine bir insanlık durumu, yine bütünlüklü bir kişi. Yemez, içmez, uyumaz, üşümez, duygulanmaz, hata yapmaz devrimci imgesinden alabildiğine uzak. Romandaki ana kişilere oldukları gibi olmak ve yaşadıkları gibi yaşamaktan başka bir görev yüklenmemiş. Bu yüzden en ufak bir yapaylık, bir idealleştirme, yaşamayı aksatıcı bir yük hissedilmiyor.

Vedat Türkali, bu iki kişiyi eksen olarak kurmuş romanın örgüsünü. Temelde de iki ana olay var, yer yer içiçe giren, yer yer bağımsızlaşıp kendi akışını sürdüren: 27 Mayıs'la sonuçlanan sosyal-siyasal-güncel olaylar dizisi ve Kenan'la Günsel'in ilişkisi. Yağır-gatmayan bir rastlantıyla kurulan, başından sonuna kadar da doğallıktan kuşkulandırmayan bir ilişki bu. Ama yine de olağanüstü. Çünkü Kenan'la Günsel'in ilişkisi, ya da tüm karmaşıklığıyla karşılıklı duyguları, tutku niteliğinde. Romanda bu tutku yer yer, kişilerin inceden inceye tanıdığımız tüm özelliklerine uygun olarak biçimlenip, doruklanıyor. Doğallık, nesnellik ve gerçekçilik bakımından en tehlikeli olabilecek bölümlerde, yani tutkunun doruklanıp ege-men olduğu bölümlerde bile, örgünün ilmekleri hiçbir trükle beslenmeksizin ve bütünü zedelemeksizin birbirine ulanıyor, roman soluklanıyor. Kreşendo bölümleri bunlar.

8-9 aylık bir süreyi kapsayan roman, 26 Mayıs'ta sonlanıyor. Bas-kının ve tepkinin en yoğun olduğu bu dönemin ekonomik bunalımlarından, ticarî dalaverelerine, vatan cephesi oyunlarından, sokak çarpışmalarına, polis takiplerinden, yerel örgütlenme çabalarına kadar pek çok tarihsel gerçeği de romanın zeminini oluşturuyor. Bu yalnızca bir zemin olarak kalıyor. Gerekli bir zemin, ama zorunlu değil. Bu zemini kaldırıp, 12 Mart öncesinin olaylarını, ya da içinde yaşadığımız günleri, isterseniz 1950 öncesi dönemi, kısacası patlamalara gebe herhangi bir faşizan sömürü ve çöküntü dönemini düşünebiliriz romanın akış kanalı olarak. Diyeceğim; sınıf ve güçler dengesi çözümlenmeleri, ekonomik ve tarihsel süreç yorumları, devrim teorisi ve stratejileriyle yoğrulmuş olarak, «27 Mayıs'a niçin ve nasıl gelindi»nin romanı değil bu. Öyle olmadığı için de siyasal ve ideolojik tartışmalara elverişli olmaktan uzak. Romanda genellikle ikinci dereceden, hatta figüran kişilerce yapılan tartışmalar, ileri sürülen düşünce ve yorumlar ağırlık taşıyor. Yazar ya bilerek bu nokta-

lara fazla ağırlık yüklememiş, ya da romanın tümü ile aktarılan insan gerçeği; doyuruculuktan uzak kalan tarihsel-toplumsal-ekonomik ve ideolojik açıklamalarına aksatamayacağı kadar ağır basmış denebilir. Romanın herkes tarafından çok saygı gören ve sevilen kişisi —hatta romanda bazen hafifçe empoze edildiği duygusunu uyandıran tek kişi— olan Baba'nın düşüncelerini, çözümleme ve açıklamalarını hiç de parlak ve doyurucu bulmayan, benim gibi okurlar bile, yadırgadıkları noktaların romanın sanat yönüne ve gücüne hanel getirmedeği kanısına varabileceklerdir.

Acaba bir yapıtı böyle parçalamak ve bir yönünü soyutlayıp ayıklamak mümkün müdür sorusu gelebilir akla. Öyle ya, bir yapının bütünlüğü vardır ve bu bütünlüğü oluşturan öğeler birbirinden kopuk değildir. Bu doğru olabilir ve ayrı bir tartışma konusudur. Ancak burada benim söylemek istediğim şey; örneğin bir Kemal Tahir romanı için yapılamayacak olanın, Vedat Türkalî'nin romanı için pekâlâ yapılabileceğidir. Ben parçalamaktan çok, bir yöne ağırlık veriyorum. Daha doğrusu, yazarın da öyle yaptığını, öyle yaptığı için de bir edebiyat olayı karşısında bulunduğumuzu belirtmek istiyorum.

Bir Gün Tek Başına'nın okura iletmediği insan gerçeği, insanlık durumu, bir toplumun belli bir tarihsel durumunun yaşayanlar arasından tutup çıkarttığı iki kişinin dramı nasıl bu kadar etkili olabilmiştir? Bir aşkı, bir tutkuyu, bir çatışmayı, bir acıyı, bir ezikliği, bir direnmeyi, bir coşkuyu... bütün bunları anlatmak nerede edebiyat oluyor, sanat oluyor?

İnsanın en özsel gereksinimlerinden biri; insanı anlamak, insanı tanımaktır. Bu da çok insan tanımakla değil, çok yaşantı tanımakla olanaklanır. İnsanın boyutlarını kavramak, onun imkânlarını kavramaktır. Bu da, soyut olarak insan hakkında edinilen bilgilerle, kısır, dar ve şematik kalmaya yargılıdır. Yaşamak ömürle sınırlıdır, koşullarla sınırlıdır, çevreyle sınırlıdır, bakıp görme yetenekleriyle sınırlıdır. Böylece, sonsuzca çeşitlenen yaşantı olanaklarını tanımaya yönelmek, insan ve insana ilişkin herşey hakkında bilinçlenmek, ancak zaman ve mekân sınırlarını aşarak başarılabilir. Yani olgu bilgisi sınırını aşp, imkân bilgisine yönelerek. Şu ya da bu somut koşullar içerisinde, belli bir bireyin ne yaptığı, ne ettiği yakın çevresini ilgilendirir, bireysel kalır, rastlansaldır ve bir olaydan ibarettir. Bütünlüğü, tekniği ve olanca insanlığı ile —alçaklığı ve yüceliği, rezilliği ve erdemiyile— *yaşayan*, gerçek olan, eti-canı-kanı olan bir kişinin yaşantıları ile yüzyüze gelmek ise insanın yaşantı olanaklarından bazılarını daha katar insanlık dağarcığıımıza. İşte bunu yapan, sanattır.

Sözünü ettiğimiz romanda; Kenan'ın şöyle, Günsel'in böyle bir kişi olmalarından öte, sizin benim kadar yaşayan, hatta belki kimilerimizden daha fazla yaşarlığı olan kişiler olmaları ve bunun bir roman örgüsü içinde düzenli ve bütünlüklü bir biçimde aktarılabilmiş olmasıdır 'insan gerçeğini aktarmak' diyerek altını çizmek istediğim. Bu düzenli ve bütünlüklü sunuluşun önemi şuradan geliyor: —örneğin, aynı zamanda romanın gerçekçiliğine de bir örnek olmak üzere, yaşanan hayattan vermek yerine, romandan vereyim— Çok yakın bir ilişki içinde buldukları halde Kenan ve Günsel, birbirlerini bizim onların herbirini tanıdığımız kadar tanımazlar. Biz Kenan'ın polis olamayacağını, Günsel'in Sermet'le yatmayacağını biliriz, onlar bilmezler. «Sanat, gerçekten daha gerçek olmaya yöneliktir» sözünün anlamı bu olsa gerek.

Sanat değeri taşıyan her yapıtta, yineleyip durduğum bu aktarma, insan gerçeğini, yaşantıları, yaşantı imkânlarını aktarma özelliği var. Aktarmanın, iletmenin niteliği ve niceliği ise, biçime getirir bizi.

Bir Gün Tek Başına'nın başarılı bir roman olmasında hiç kuşkusuz, kusursuz denebilecek anlatımının büyük payı var. Böyle olması da doğal. Çünkü biçim'den, «biçimsizlik» ya da «biçimcilik» anlaşılmadığı sürece, her roman, biçimiyle o romandır. Bu roman da başka biçimde yazılıysa başka bir roman olurdu. Ama bu biçimde yazılmış ve bu biçimin de bir özelliği var. Sıradan, düzgün, temiz, «üslûp»suz bir anlatım yerine; bu gerilim, tutku ve çatışma romanının iniş-çıkışlarını, düzlüklerini, patlamalarını, anlatımdaki koşullarıyla perçinlemiş Türkali. Olayların dümdüz anlatıldığı yerler, iki ana kişinin iç-konuşmaları diyebileceğimiz ve romanın biçim yönünden özelliğini oluşturan bölümler ile araya giren diyaloglar, kesintisizce birbirine ulanıp geçişlerin organikliğini sağlıyor. Bütün bu değişik yazı türlerinin bütünleşerek, ustaca bir görüntülemeyi birlikte getirdikleri görülüyor. Yazarın uzun sinema deneyinin, romanı senaryolaştırmak gibi bir alışkanlığa dönüşmek yerine, neredeyse görsel denebilecek, ama sinematografik olmayan bir canlandırmayı başarmakta etkili olduğu dikkati çekiyor. Örneğin kişilerin hemen hiçbirinin, hatta Kenan'la Günsel'in bile boyu-posu, rengi, herhangi bir ayırıcı özelliği hakkında açık-seçik bilgimiz yok. Genellikle betimlemeye pek az yer verilmiş. Ama yine de görüntü izlenimi alıyor okur.

Diyalogların doğallığı, şive öykünmesine yer verilen bölümlerde bile aksanıyor ve canlandırmayı destekliyor. İç-konuşmayla diyalogların içiçe girmesi bu etkiyi güçlendiriyor. Oysa kılpayı ile yapaylığa,

okuru yabancılaştırmaya dönüşebilecek nazik bir dengede bu geçişler.

Birinci kişi ağızından verilen, iç-konuşma diye adlandırdığımız ağırlıklı anlatım ise, aslında belki ne iç-konuşma, ne de silsile izleyen bir düşünme. Duyarlığı dağıtmayacak kadar dağınık ve ilgiyi sıkıştırmayacak kadar dengeli bir dokusu var bu bölümlerin. Bu tekniğe bilinç-akışı adı, iç-konuşma'dan daha uygun düşüyor kanısındayım. Nitekim bilinç-akışı yönteminin uygulandığı başka yapıtlarla, biçim bakımından da, etkileme bakımından da bir yere kadar yakınlık görülebilir Bir Gün Tek Başına arasında. Yalnız, zaten kişisel ve öznel olmak zorundaki bilinç-akışı okurla bağlantıyı koparmaya ve bir tür yabancılaştırmaya varacak kadar soyutlaşabilen, bazen de özellikle bunu amaçlayan bir yöntem olduğu halde, Türkali romanında bu yöntemi kendi amacına uygun olarak çok dengeli bir biçimde dizginlemiş, mümkün uçlara kadar gitmesini engellemiş. Örneğin Faulkner'ın Ses ve Öfke'de, her kişinin bölümünde bilincin belli bir sürecini vurgulayarak kullandığı bu yöntem, Türkali'nin gerçekçiliği doğrultusunda çok boyutlu bir akışa dönüşmüştür. Çağrışımlar ölçülü tutulmuş ve hemen tüm psikik süreçler içiçe, ardarda kullanılmıştır. Yine örneklendirmek gerekirse, Ses ve Öfke'nin I. Bölümünde, Ben'in bilinçsiz salt algıları zaman sırası gözetilmeksizin—daha doğrusu zaman sırası özellikle bozularak—ardarda spotlar halinde verilmekte, böylece Ben'in, yan tutması ve yorumlaması olanaksız bilinç düzeyinin yansıtıcılığıyla diğer kişilere ışık tutulmaktadır. Bir Gün Tek Başına'da ise, bilinç-akışı diye adlandırdığımız yöntem, doğrudan doğruya birinci kişiyi aydınlatmakta ve yaşamasını sağlamakta etkili olacak biçime sokulmuştur. Salt algılama, belki ya da yorumlama süreçlerinin izlenmesi ile yetinilmemiş, tüm bilinç içerikleri yansıtılarak, duygulanmalar, iç-hesaplaşmalar, değerlendirmeler doğal psikik bütünlükleriyle aktarılmıştır. Böylece biçim, biçimin büyüğü için değil, kişileri gerçekliğini boyutlandırmanın hizmetinde kullanılmış olmaktadır. Bu da, Türk edebiyatında biçiminin, tekniğinin ustalığı ve etkililiği ile seçkinlik kazanan yapıtlar arasına katabileceğimiz Bir Gün Tek Başına'nın, biçimselliği olumlu yönde aşması olarak değerlendirilebilir.

Bütün bunlardan sonra, kısaca değinmek istediğim bir sorun var benim için çözülmemiş kalan: İnsanla, insan sıcaklığı ile dolup taşıyan bu romanda, Kenan'ın karısı Nermin'in hakkı niye yeterince verilmemiş? Romandaki olaylar zinciri içerisinde Kenan'ın, kendi küçük burjuva yaşamının simgesi olarak gördüğü için, kendinde yadsıdığı herşeyin onda yansıdığını gördüğü için, ama aynı zamanda çok öznel

bir açıdan gördüğü için Nermin'e sürekli olarak haksızlık etmesi anlaşılabilir. Günsel'in de zaman zaman, Kenan'a ayakbağı olduğu için, kendi olmak istediği yerde gördüğü için ve hiç tanımadığı için, Nermin'i kâh düşüncesinde, kâh telefonlarıyla, kâh mezarlıktaki çiçeklere tepkisiyle harcaıvermesi de anlaşılıyor. Ama yazarın aynı haksızlığa katılması, sınıfının kaypaklığını taşımakla birlikte, Kenan'ı sahici bir sevgiyle seven, olduğu yere Kenan'la gelen ve tamamen çaresiz olan bu kadını ihmal etmesi anlaşılmıyor. Nermin'i romanın sonunda da katılıkla Rasim ve Refiş'le aynı kefeye bırakıp geçiveriyor Vedat Türkali. Oysa romanda —hiç değilse ahlâk planında— doğruyu ve yanlış temsil etmek üzere kullanılan ve yaşantılarına inilmesine gerek olmayan tipler gibi; örneğin eski tüfek Baba, Dokumacı Şevket, «müsecel» devrimci ve işçi Hasan gibi, ya da çıkarıcılığın, dalavereciliğın, eyyamcılığın temsilcisi Rasim'le, küçük burjuva çığlığı ve yozluğuna örnek Refiş gibi, bir çerçeve değil Nermin. Yazar öyle yapmamış ama öyle bırakmış onu. İçerikte aksayan tek yan bu sanırım.

Biçimde, Kenan ve Günsel'in bilinç-akışlarını verirken o kadar başarıyla kullanılmış olan yöntemi gereğinden fazla andıran bir anlatımın, günün sosyal-siyasal-ekonomik havasını özetleyen bölümlere (örn. s. 167-169) pek uygun düşmemiş olmasına; dilde, sayısı az olmakla birlikte gözden kaçmayan bazı sürçmelere ufak-tefek kusurlar olarak değinilebilir. Bunlar arasında bana en fazla batanı, yazarın âdeta diline pelesenk ettiği «o ki...» sözcüğü oldu. «Madem ki...» yerine kullandığı bu bağlama edatı, belli bir yörenin, ya da belli bir etnik topluluğun dilinde yerleşmiş olabilir. Ama bütün kişilerin ve yazarın sık sık «o ki...» demeleri adamakıllı yadırgatıyor.

Görebildiğim aksaklıklar olarak belirtmeye çalıştığım bu noktalar romanın değerinden eksiltecek önemde değil kanımca. Yine de bunlara değinmeden geçemeyişimin nedeni, romanı okuduktan sonra günlerce beni üzerine birşeyler yazmaktan alıkoyan heyecanımın durulduğunu ve eleştirimin nesnelğe yaklaştığını kendikendime kanıtlamaktır belki.

Acının tadını derinleştiren Bir Gün Tek Başına için söyleyeceğim son söz, yazarını içtenlikle kutlamak olacak.

ted hughes'dan şiirler

•
çevirenler: şavkar altinel - roni margulies

Çağdaş İngiliz şiiri içerisinde belki de en önemli yerlerden birini tutan Ted Hughes 1930'da Yorkshire'ın bir madencilik bölgesinde doğdu. Mexborough lisesini bitirdikten sonra Cambridge'te Pembroke College da İngiliz Edebiyatı ve Antropoloji okudu. Bu arada kendi deyişimiyle «Shakespeare'in bütün yapıtlarını keşerlece okumaktan başka bir işi olmaksızın» Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Yorkshire'ın uzak bir yöresindeki bir Radar istasyonunda askerlik görevini yaptı. 1956'da Cambridge'te tanıştığı Amerikalı ozan Sylvia Plath'la evlendi. İlk kitabı *The Hawk in the Rain* (Yağmurdaki Doğan) 1957'de yayınlandı.

Bu yapıtın baş kaldıran, biçimi zorlayan, giz dolu, parıltılı bir güçle dolup taşan şiirleri Hughes'u o yıllarda İngiliz şiirine egemen olan *Movement* akımının ölçülü ve ağırbaşlı şiirinden ayırarak kısa zamanda eleştirmenlerin ilgisini çektiler. *The Hawk in the Rain*'i izleyen *Lupercal* (Nisan Şöleni), *Wodwo* ve *Crow* (Karga) ise Hughes'un bu niteliklerini geliştirirken bir yandan da onun bağlı olduğu, kökleri giderek Shakespeare ve Milton'a dek uzanan, Romantisizmin etkilerini daha açıkça belirlediler. Bu arada öyküler, radyo oyunları ve çocuk şiirleri de yazan Hughes'un şiirleri bugün de aynı hava içerisinde, ağır koşullara karşın yine de yenilmemeyi, doğadan yeni bir güç kazanmayı, dayanılmaz duruma gelmiş bütün koşulların birdenbire toptan değışivereceklerini dile getirerek sürüyorlar.

EYLÜL

*Oturup akşamları izliyoruz yayılan karanlığı yavaşça:
Hiçbir saat saymıyor bunu.
Yinelendiğinde öpücükler ve kollar sarıldıkça
Kim bilebilir zamanın nerede olduğunu.*

*Yazortası: iri, durgun sarkıyor yapraklar:
Bir yıldız gözlerin ardından,
İpek bileğin altından bir deniz, diyorlar:
Hiçbir yerde zaman.*

*Şimdi duruyoruz; uyamadı yaz zamanına yapraklar.
Saatlerin söylemesi gereksiz
Artık salt anımsadıklarımız var:
Başkaldırıyor dakikalar, ellerinde başlarımız*

*Başları gibi talihsiz Kraliçesiyle bir Kralın
Ayaklandığında budala kalabalıklar;
Ve sessizce sularına havuzların
Atıyor taşlarını ağaçlar.*

ÜSTAV

YEL

*Bu ev açık denizdeydi bütün gece,
Karanlığı yırtan ormanlar, uğuldayan tepeler,
Pencerenin dibinde tarlaları tekmeleyen yel
Adımları dolaşmış siyah ve körletirce ıslak*

*Gün doğana değin; o zaman altında turuncu bir göğün
Yeni yerler buldu tepeler ve yel yönetti
Ot denli hafif, ışıltılı kara ve zümrüt renkli,
Esneyip merceği gibi çılgın bir gözün.*

Öğleyin evin duvarı boyunca ilerledim
Kömürlüğe dek. Başımı kaldıradımdım bir kez-
Gözbebeklerimi tırmalayan yelin içinden
Tepelerin çadırı gerildi ve zorladı iplerini,

Titreyen tarlalar, ekşi bir yüz gibi ufuk,
Her an gürleyip silinecekmişçesine:
Bir saksıya fırlatıp attı yel ve kara
Sırtlı bir martı demir bir çubuk gibi büküldü ağır ağır.

Ve ev ince bir kadeh gibi çınladı
Her an kendini kıracak notada. Şimdi oturuyoruz
Büyük ateşin karşısında, koltuklarımıza gömülmüş,
kavrıyarak
Yüreklerimizi, çekmeden ne okumayı, ne düşünmeyi,

Ne de birbirimizi. Gürleyişine bakıyoruz ateşin
Ve duruyoruz evin köklerinin kıpırtısını, ama
oturuyoruz hâlâ
Görerek camın titrediğini içeriye girmek için,
Duyarak haykırdığım taşların ufukların altında.

EKİMDE GÜNDOĞUMU

Ekimde gündeğümü
Ekim altın sarısı, ama

Gece boyunca karanlığa bırakılan
Yarım bardak şarap, sabaha karşı

Bir buz sezisi düşlemiş
Gözünün üzerinde, buz çağı sanki

Doğrulamaya başlamış gibi.
Akşamdan çığneden, süprüntü dolu çim

Ve ıslık çalan yeşillikler
Şimdi hüküm giymişler. Buz

Saplamış mızrağını yerine.
Önce bir zar, burada inceden

Bir ürpertiye havadan gizleyen,
Yakında çelik kaplamayla sürgü derede ve gölcükte,

Daha sonra tonlarca zincir ve ağır kilit
Tutmak için ırmakları. O zaman kutlayacak

Buluşmalarını Mamut ve Kılıç-dişli kaplan
Kapanırken soğuğun yumruğu

Dünyanın kökündeki ateşi sıkarak,
Ve şimdi başladı başlayacak.

TÜSTAV

WODWO

Ben neyim? Aranıp şuralarda, yaprakları kaldırıp
İzleyip havadaki silik bir lekeyi kenarına dek ırmağın
Giriyorum sulara. Ben neyim ki bölüp
Cam yüzeyini, suyun görüyorum kaldırdığımda başımı
Apaçık başaşağı ırmağın yatağını
Ben burada ne yapıyorum yarı havada? En gizli
derinliklerini inceleyip benimsediğim bu kurbağa
İlgimi çekiyor niye böyle? Beni bu yosunlar
tanıyorlar mı fısıldaşıyorlar mı adımı daha önce
görmüşler mi beni, yerim var mı dünyalarında? Ayır

*gibiyim topraktan ve köklü değil de düşürülmüş gibi
dalgınca boşluktan bağlarım yok
bağlıyan beni birşeylere her yere gidebilirim
hürriyet verilmiş bana besbelli
buralarda neyim o halde ben? Ve bu çürük
kökten parça parça koparmak ağaçkabuğunu hiç
zevk vermiyr bana yararsız neden yapıyorum öyleyken
ben ve yapmak ki ne garip bir raslantı
Ne olacak benim adım ilk miyim ben
sahibim var mı şeklim ne şeklim
ne iri miyim çok gidersem
sonunadek bu yolun şu ağaçlardan öteye ve şu
ağaçlardan öteye
yorulunadek duvarlarımdan birine dokunmak bu
bir anlık duruversem kıpırtısız nasıl da herşey
durup bakıyor bana ortasuyum herşeyin ben galiba
ama bütün bunlar var ne bunlar kökler
kökler kökler kökler ve işte şurada su
yine çok garip ama bakacağım ben yine*

TÜSTAV

ŞARKI

*Kadınım, kutsadığında ayın eğik kupası seni
Yumuşak ateş oldun bir bulut inceliğiyle;
Güç yıldızlar yüzdü göz yerine yüzünde;
Durdun yerettim gölgende:
Döndün, buza döndü gölgen
O kadınım.*

*Kadınım, okşadığında deniz seni
Köpükten mermerden, ama dilsiz.
Ne zaman açacak taş dikitini?
Ne zaman salverecek dalgalar köpüğünü?*

Ne ölüyorsun ne de dönüyorsun eve,
O Kadınım.

Kadınım, yel öptüğünde seni
Ezgin yaptın onu denizkabağı gibi.
İzliyorum suları ve yeli hâlâ
Yüreğim türkünü duyup kırılalı beri
Sevgililerinin çaldığı kötü amaçla,
O Kadınım.

Kadınım, düşün yitirdiğimde seni
Ayn dopdolu elleri yıkıntı saçarak,
Denizin elleri dünyanın göğüslerinden karanlık,
Yelin geçtiği yerde dünyanın çürüyüşü,
Başım sevgiden yorulmuş durarak
Ellerimde ve ellerim dolu toprak,
O Kadınım.

KALINTI

Kenarında buldum bu çene kemiğini denizin:
Orada, çirpınıp da yarım saat, kabuklaşıp
Sürdürsünler başlangıcı diye dalgakıranların kırıp
attığı
Yengeçlerle küçük köpekbalıkları. Derinlikler soğuktur:
Dostluklar kurulmaz o karanlıkta:
Hafifçe deymez hiçbirşey, kapar ve yutar. Ve çeneler
Daha doymadan, çaresiz avları henüz
Yumuşamadan, çeneler kapanır; çırılçıplak parlarlar.
Çeneler

*Yerler ve bitirirler ve çene kemiği sahillere vurur:
Denizin başarısı bu; kabuklarla,
Omurgalılar, tırnaklar, kafataslarıyla.*

*Zaman kendi kuyruğunu yer denizde, gelişir, savurur
Bu yutulmazları, sualtında amaçların yittiğini
Kanıtlayanları. Zenginleşmez hiçbiri denizde.
Bu eğri çene kemiği gülmedi
Sıktı salt, sıktı ve bir türbe oldu şimdi*

KASIM

*Boğulmuş köpeğin ayı Kasım. Uzun yağmurlardan
sonra toprak
Çamurdu yatağı gibi eski bir gölün,
Kuşsuz ve demirden ağaçlar. Batık keçiyolunda
Hendek -yaz boyu sessiz bir akıntı-*

*Kahverengi köpürüyordu kalın sesiyle: bu ,bir de
çizmelerim
Ovulmuş taşlarında patikanın, yaprakların içinde,
Ağır sessizliği önünde tepelerin;
Parlatıyordu sis çıplak dikenler üzerinde damlacıkları*

*Günüşiğinin geçişinden de yavaşça.
Kırılmış uyuyordu kenarında hendeğin bir garip:
Yüzü sakalına gömülmüş, çekilmiş
Kirpi gibi altına saçlarının. Ölü sandım,*

*Ayrıydı ama onun durgunluğu, ölümünden
Çürüyen otlarla altındaki toprağın. Serin bir yel esti,
Ve taze bir rahat daraldı içinden,
Çekildi elleri yenlerinin derinine.*

*Ayakbilekleri, çuval bezine sarılmış,
Birbirlerine sürtünüp yerleştiler yeniden. Güçlendi yel,*

Ve yine külrengi sütunları yağmurun

*Siler gibi oldu gözden çiftlikleri. Ansızın
Zıplıyordu tarlalar ve dumanlandılar, dikenler
Titredi, camdan dikeylerle delindiler.
Herşeyi birleştiren soğuşun altında kaldım ben yine
İzleyeler garibin yüzünün parıltısını ve paltosunda
damlaların*

*İşildayıp karardığını. İçinde ne güçlü bir güven
Uyuyor diye düşündüm -ıslak yüzünde kıvrımlar
uyurken,*

Ve kavramışken karanlığı dikenlerin kökleri;

*Ve gömülmüşken kayalar, ağır yükü altında kışın;
Dişleri sıkılı tavşanlar şu tepelerde saklanmışken.
Yağmur örttü toprakları parlayanadek
Dövülmüş kurşun gibi, ve koştum, ve sallanan koruda*

Yaslandım kara bir meşenin altına.

*Korucunun kapanında baykuşlarla şahinler
Boyunlarından asılmış, gelincikler, birkaç kediyle
kargalar:*

Sertleşmiş, ağırlıksız, kabuklar gibi kıvrılmış

*Delici yağmurun altında. Şekilliydi hâlâ bazıları,
Gururları yitmemiş; sallanıyorlardı, çeneler göğüslere
düşmüş,*

*Sabırla bekliyorlardı, başlarını dövüp
Ayaklarından damlayan bu kötü günleri geçirmeye
kararlı.*

KARGANIN DÜŞÜŞÜ

Beyaz olduğu zaman Karga karar verdi
güneş fazla beyaz.
Nasıl da bembeyaz parlıyor dedi.
Karar verdi saldırıp onu yenecekti.

Pırl pırl topladı tüm gücünü.
Pençeledi yerleri, kabarıp hırslandı.
Nişanladı gagasına ortasına tam güneşin.

Güldü kendini ortasına kendinin

Ve saldırdı.

Savaş narasında yaşlandı ansızın ağaçlar,
Yassıldı gölgeler.

Ama güneş daha bir parladı
Parladı, ve kömür karası döndü Karga.

Açtı ağzını ama kömür karası çıktı çıkanlar ağzından.

'Oralarda', diyebildi,
'Beyazın kara karanın beyaz olduğu yerde, kazandım.'

jean-paul-sartre : neyim ben?

●
michel contat'dan çeviren: bertan onaran

(Geçen sayıdan)

M.C. — Yakınlarınızın, sizin deyiminizle «alieniz»in dışında pek az insanla görüşüyorsunuz. Yapıtınızla ilgili incelemeler yazanlara da kapatıyor musunuz kapınızı?

S. — Hayır, benim hakkımda çalışma yapan, dolayısıyla yardımda bulunabileceğim kişileri seve seve kabul ediyorum. Sizin de tanıdığımız, «Ailenin Budalası» (Flaubert) üstüne bir inceleme yazan genç eleştirmen Michel Sicard gibi. Yapıtımın şu ya da bu yanı üstüne bir sav hazırlayan Amerikan ya da İngiliz üniversitelilerinin sık sık bana soracakları şeyler oluyor. Bir yazarın söylediği azıcık şeyden öyle çok yorum çıkarılabilir ki. Eh, bu durumda, en iyisi yazar yaşarken ondan yararlanmaktır...

M.C. — Peki, ters yönden bakıldığında, yorumcuların size yapıtınızın pek aydınlığa kavuşmamış bir yanını gösterdikleri oldu mu?

S. — Hayır. Yorumcularımdan hiç bir zaman en küçük bir şey öğrenmedim. Oysa, 1945'ten beri, böyle bir şey olabileceğini, günün birinde birinin çıkıp hakkımda kendi düşüncemi aydınlığa kavuşturacak bir şeyler yazacağını düşünmüştümdür. Zola ya da Hugo'yu 1940 ya da 1945'te okurken, onların bilinçli olarak koymadıkları şeylerin bulunduğunu, dolayısıyla, yapıtlarının başka türlü çözüldüğünü görüyordum. Buna bakarak, yaşayan bir yazar için de durumun aynı olabileceğini düşünüyordum. Oysa öyle değildi: bunun için ölmüş olmak gerek. Ya da, yorumcunun incelediği yazardan daha ileri olması, yazarın her yanını kolaçan etmiş bulunması, ondan biraz daha ileri gitmiş olması gerekir, buysa çok, ama çok ender.

M.C. — Hakkınızda yazılan onca incelemede hiç yararlı bir şey yok mu yani?

S. — Yok canım, o kadarı da fazla olur. Yalnız şunu söyleyebilirim ki, hakkımda yazılanlara şöyle toptan bir göz atıldığında —bana ayrılan incelemelerin hepsini okumadım elbet, ancak onda birini okuyabildim—, hiç bir şey öğrenmediğim ortaya çıkıyor.

Ya, en iyi durumda, düşüncelerimin oldukları gibi anlatıldıklarını görüyorum, ya da —benim için— söylemek istediklerimin hiç ama hiç anlaşılmadığını gösteren, dolayısıyla değer veremeyeceğim birtakım karşı-çıkışlarla karşılaşıyorum.

M.C. — Ama öteden beri, sürekli olarak düşüncelerinize karşılık gelen biri var, eski dostunuz Raymond Aron.

S. — İyi ama, bu durumda da Aron'un düşüncelerini avucumun içi gibi biliyorum. Kendi payıma, ben onun görüş açısını çoktan aşmıştım. Hakkımda yazı yazdığı zaman kendi düşüncesini açıklıyor, benimkine ilişkin hiç bir açıklama getirmiyor. «Dialektik Aklın Eleştirilmesi»ni yadsıdığı son kitabını okudum. Kendi bakış açısından son derece haklı birtakım sorunlar, sorular ortaya atıyor, ama bunların benimle uzaktan yakından ilgisi yok. Bence, Aron, daha iyi yadsıyabilmek için, düşüncemi başka kılığa sokuyor.

M.C. — Aron, acılıktan çok hüznle, kanıtlarına küfrün dışında karşılık vermediğinizi söyler...

S. — Ömrüm boyunca pek az hakaret ettim ona. Bir bakıma, 1968'de hakaret ettim, çünkü o günlerde takındığı tutuma dayanamadım. O zeki, bilgili öğretim üyesinin 68 Mayıs'ını öyle karşılaması, anlama yeteneğiyle bilgisinin sınırını ortaya vurmaktadır: o günlerde olup biteni anlamadı.

M.C. — İyi ama, bu, kendisine hakaret etmeniz için yeterli bir neden değil.

S. — Yoo, yeterli. Bile bile hakaret ettim. O sataşma, benim için, Aron'un kendini 68 Mayıs'ını haber verdiği toplumun dışına attığını göstermenin ve bunun sorumluluğunu yüklediğimi belirtmenin yoluydu. 68 Mayıs'ından önce, Aron, benim katılmayabileceğim düşüncelerini, Sorbonneda, oturup bunları tartışabilecek öğrencilerin önünde açıklayan bir öğretmendi. 1968'den önce bütün bunları ses çıkarmadan kabul ediyordum. Ama yetiştirdiği, tüm üniversite dizgesini yadsıyan öğrenciler hakkında düşündüklerini görünce, onları hiç anlamadığı kanısına vardım. Ben, dilediği her şeyi yazabilecek «Figaro» yazarına değil, öğrencilerine düşman öğretmene saldırdım.

M.C. — Genellikle, düşün tartışmasına pek yanaşmıyorsunuz...

S. — Ben birtakım kitaplar yazıyorum, düşünlerim bunların içinde, yapılacak bütün iş, başka kitaplar yazıp bunlara karşılık vermektir.

M.C. — Ne Merleau-Ponty'ye karşılık verdiniz, ne Lévy-Strauss'a, ne de Raymond Aron'a, oysa bu kişiler sizinkileri yadsımak için yazılar yazdılar.

S. — Hayır, vermedim, neden vereyim? Ben diyeceğimi söyledim, onlar da benimkinden ayrı bir görüş öne sürdüler. Hakkımda yazı yazarlarla aynı görüşte olmayanlar çıkar kendi düşünlerini söylerler. Bunu yapmak bana düşmez. Küçümseme değil bu. Örneğin, Lévy-Strauss'ı küçümsemek aklımdan köşesinden geçmez —tam tersine, çok iyi bir kavimbilimci sayıyorum onu—, ama «Dialektik Akılın Eleştirilmesi» üstüne, bence, saçma şeyler yazmıştır. Ancak, kalıp bunu ona söylemem gereksizdi, neden söyleyecektim ki?

M.C. — Peki, ya salt düşün alışverişinin yapıldığı konuşmalar?

S. — Aydınlar arasındaki düşün tartışmalarından nefret ederim, insan hep kendi düzeyinin altındadır bu tartışmalarda, budalaca kocaman lâflar edilir.

M.C. — Düşüncenizi hiç bir zaman karşınızdakiyle konuşurken bulup ortaya çıkardığınız olmadı mı?

S. — Hayır. Daha pek sağlam olmadığı anlarda, Simone de Beauvoir'a anlatarak dile getirmişimdir düşüncemi. Daha yazılmadan, «Varlık ve Hiçlik»in büyük savlarını açıkladım ona. Hani şu «garip savaş» sırasında. Oluşum halindeki bütün düşüncelerimi yalnız ona anlattım.

M.C. — Felsefe alanındaki bilgileri sizinkilerle aynı düzeyde olduğu için mi?

S. — Yalnız onun için değil, beni en az benim kadar tanıdığı, yapmak istediğimi çok iyi bildiği için. Demek ki Beauvoir en yetkin konuşma arkadaşıydı, insanların hiç bir zaman bulamadıkları konuşma arkadaşı. Eşsiz bir kıvançtır bu. Kadın olsun, çok anlayışlı birinin yardım ettiği pek çok yazar vardır herhalde. Örneğin, George Eliot'ın durumu: ikinci kocası müthiş yardım etmiştir kendisine. Simone de Beauvoir'le bizim durumumuzdaysa, eşi benzeri olmayan şey, eşitliktir.

M.C. — Yani bir bakıma, birbiriniz için «basılır» damgasını vuran kişilersiniz.

S. — Çok doğru. En yerinde sözü buldunuz. Ondan sonra, dergi ya da gazetelerde çıkan eleştiriler beni az çok sevindirebilir, ama pek önemleri yoktur. «Bulantı»dan bu yana, işler hep böyle gitti.

M.C. — Simone de Beauvoir'ın eleştirilerine karşı kendinizi savunduğunuz olmuştur herhalde?

S. — Oo, hem de sık sık! Hattâ birbirimize onur kırıcı sözler ettiğimiz bile olmuştur. Ama her seferinde, onun haklı olduğunu bilirdim. Bu, getirdiği bütün eleştirileri kabul ettiğim anlamına gelmez elbet, ama çoğunu benimserim.

M.C. — Ona karşı, size olduğu kadar sert misiniz?

S. — Hem de nasıl! Elimden geldiğince sertim. Eleştirdiğiniz kadın ya da erkeği sevme talihine erdiyseniz, sert olmayan eleştiri yapmanın hiç anlamı yoktur.

M.C. — Dediklerinize bakılırsa, biricik konuşma arkadaşınız Simone de Beauvoir olmuş. Peki ama, Nizan ya da Aron'la yüksek okulda yaptığınız tartışmalardan da birşeyler kalmıştır herhalde...

S. — Pek sayılmaz. Aron ya da Politzer'le çok tartıştım, ama hiç bir işe yaramadı. Nizan'la tartışmalarımızdan, evet, biraz bir şey kaldı. Bizi birbirimizden ayıran, onun Marx'çı olması, yani dostluğa başladığımız zaman kendisinin olmayan, sandığından çok daha zengin içermeleri taşıyan bir düşünceyi benimsemesiydi. Böylece, bir daha kendimi pek iyi anlayamadığım, henüz pek az tanıdığım bir düşüncenin karşısında buluyordum —oysa «Anamal»ı (Capital'a) okumuştum, ancak anlamadan, yani değişim geçirmeden okumuştum—, ve ben başkasını, öbür Nizan'ı sevdiğim, beriki benimsediği bu yeni düşünceyi hem bana yaptığı bir şaka, hem de çok ciddi bir doğru gibi kullandığı için, Marx'çı düşünce benim gözümde can sıkıcı, bir bakıma ilençli, tatsız tuzsuz, alayı bir düşünce haline geliyordu.

Kendimi Marx'çılık tarafından yadsınmış gibi duyuyordum, çünkü karşımdaki bir dostun düşüncesi idi ve bir dost kanalıyla karşıma çıkıyordu. Böylece Marx'çılık, hiç değilse İkinci Dünya Savaşı'na dek, canımı sıkan, canımı yakan, bana her şeyi bilmediğimi gösteren, dolayısıyla daha pek çok şey öğrenmem gerektiğini anımsatan bir şey olarak kaldı. Ve öğrenmem gereken bu şeyleri bir türlü öğrenmiyordum. Bir ara, Havre'da, Marx'ın yapıtlarını ya da Marx'çı yapıtlar okudum; ama okuduklarımı aklımda tutamıyor, anlamlarını yakalayamıyordum.

Savaş sırasında, içlerinde ortaklaşmacıların (komünistlerin) da bulunduğu bir direnme kümesine girdikten sonra anlamını yakalamaya başladım Marx'çı düşüncenin. Savaşın sonra, belli bir aktöre dersi çıkarmak üzere, düzinelerle cep defteri doldurdum — bunları yitirdiğime çok üzülmişümdür: tuttuğum notlar, Marx'çılıkla yaptığım tartışmadan başka bir şey değillerdi.

M.C. — 1957'de söylediğiniz gibi, bugün de varoluşçuluğun Marx'çılık içersinde özerkliğinden yana mısınız?

S. — Evet, yüzde yüz.

M.C. — Öyleyse, varoluşçu yaftasını kabul ediyorsunuz?

S. — Sersemce bir lâf bu. Ayrıca, bildiğiniz gibi, ben seçmedim bu sözcüğü: getirip alınma yapıştırdılar, ben de kabul ettim. Bugün olsa, kabul etmem. Ancak, bugün de, elkitaplarının dışında, kimse bana «varoluşçu» demiyor - oralarda da hiç anlamı yok nasıl olsa.

M.C. — Peki, ille bir hafta seçmek gerekse, «varoluşçu»-yu mu yeğlerdiniz, «Marx'çı»-yı mı?

S. — Mutlaka bir hafta gerekliyse, varoluşçuyu daha çok severdim.

M.C. — Varoluşçuluk, işbaşına gelme, siyasal yetkiyi eline geçirme sınavından geçmedi. Oysa bugün pek çok kişi, Marx'çılığın, siyasal güç —Sovyet siyasal gücü— öğretisi haline gelmekle, ta derininde yatan güç düşüncesini kanıtladığını öne sürmekte. Ne dersiniz?

S. — Doğrudur, çünkü kanımca, her ne kadar yolundan saptırıldıysa da, Sovyet dizgesi içersinde Marx'çılık, bir XX. yüzyıl buyurganlığına perdelik eden bir XIX. yüzyıl Alman ya da İngiliz felsefesi değildir. Sovyet dizgesinin özünde Marx'çılığın bulunduğunu ve bu dizge tarafından niteliğinin bozulmadığına inanıyorum.

M.C. — Ama beri yandan, Sovyet yönetiminin tam bir başarısızlık olduğunu da söylüyorsunuz. Bu, 1957'de dediğinizi çürütmüyor mu: «Marx'çılık, zamanımızın vazgeçilmez felsefesidir?»

S. — Marx'çılığın kimi temel yanlarının kaldığı görüşümdedir: sınıf çatışması, artık-değer, vb. Sovyetlerse, Marx'çılığın siyasal güç ögesine sahip çıktılar. Marx'çılığın, siyasal güç felsefesini alarak, Sovyet Rusya'da neler yapabileceğini gösterdiğine inanıyorum. Bugün, «Başkaldırmaya Hakkımız Var» adlı yapıtımda dile getirmeye çalıştığım gibi, bizlere başka bir düşüncenin, onu aşabilmek, önce kaldırıp atabilmek, sonra yeniden benimseyebilmek, kendine mal edebilmek üzere Marx'çılığı hesaba katan başka bir düşüncenin gerekli olduğu kanısındayım. Gerçek toplumculuğa varabilmenin tek koşulu bu.

Bugün düşünen daha başka bir sürü insanla birlikte, sözünü ettiğim aşmanın yollarını gösterdiğimi sanıyorum. Şimdi artık işte bu yönde çalışmak isterdim, ama dilediğimi yerine getiremeyecek kadar yaşlıyım. Bütün arzum, çalışmama bıraktığım yerden başkalarının devam etmesi. Örneğin, Pierre Victor'un, yerine getirmeyi tasarladığı aydın-kavga eri çalışmasını sürdürmesini diliyorum.

M.C. — Böyle bir çalışmanın başarıya ulaşması olasılığını en çok Pierre Victor'da mı görüyorsunuz?

S. — Evet. Tanıdığım kişiler içersinde, bana bu açıdan en çok güven veren o.

M.C. — Onda galiba en fazla tutkularının köktenliğini beğeniyorsunuz. Giacometti'de de en çok bunu beğenmiştiniz.

S. — Evet, aynı şeyi beğenmişim. Nizan'da böylesine kökten bir özeniş yoktu. Parti, köktencililiğinin sonuna dek gitmemesi için her şeyi yapıyordu. Ölmeseydi, Parti Nizan'ın ölçüleri içersinde ona dönüklük ettiği için, belki sonuna dek vardırırdı işi.

M.C. — Öyleyse, tam anlamıyla saygı duyduğunuz kişiler, XIX. yüzyıldaki deyimle «mutlak'a susamış» insanlar oluyor?

S. — Evet, hiç kuşkusuz öyle. Her şeyi isteyenler. Ben de her şeyi istedim. Doğal ki, insan her şeyi elde edemiyor, ama her şeyi istemek gerek.

M.C. — Çağdaşlarınızdan böyle tam anlamıyla saygı duyduğunuz başka kimseler var mı? Örneğin, 1960'da, Fidel Castro'ya saygı ve dostluk beslediğınızı söylemişsiniz.

S. — Evet, ama sonra n'oldu bilmem. Padilla'nın hapse atılması-na karşı çıktığımız zaman, hepimizi elinin tersiyle itti. Çok şiddetli davrandı bize karşı, bizse, benliğimin derinliklerinde tanıdığım kişi-ye hâlâ dostluk beslediğim için, ona o kadar sert davranmıyorduk. Kırk yılda bir olan bir şey bu, hoşuma gitmişti; çok hoşuma gitmişti.

M.C. — Peki başka?

S. — Mao. Tam bir saygım var Mao'ya, ya da hiç değilse birkaç yıl öncesine dek vardı. Buna karşı olduğum için değil, tam tersine, yüzde yüz böyle bir devrimden yanayım, ama «kafa eğitimi devrimi»ni (révolution culturelle'i) pek iyi anlayamadım, imlemeni açık seçik yakalayamadım, yaşanan olgularda bu imlemin pek gözükmediği kanısındayım.

Yapmak istediğim son yolculuklardan biri, Çin'e olacak. Tarihi-nin belli bir anında, 1955'te gördüm Çin'i. Sonra «kafa eğitimi devrimi» çıkageldi. Şimdi gidip bir daha görmek isterdim, sanırım bu sefer daha iyi anlardım.

M.C. — Peki ya hayranlık, bilir misiniz bu duyguyu?

S. — Hayır. Kimseye hayran değilim, bana hayran olunmasından da hoşlanmam. İnsanlar hayran olunmak üzere yaratılmamışlardır: hepsi birbirinin aynıdır, eşittir. Önemli olan, yaptıkları işlerdir.

M.C. — Oysa, bir gün, Victor Hugo'ya hayran olduğunuzu söylemişsiniz...

S. — Eh, biraz. Victor Hugo konusunda size kesin bir duygu adı veremem. Pek çok kınanacak şey var onda, beri yanda da bir sürü güzel şey. Karışık ve karmaşık, dolayısıyla, hayran olduğumu söyleyerek işin içinden sıyrılıyordum. Gerçekte, başkalarından fazla hayranlık duymam ona. Hayır, hayranlık, hayran olunan kişiye göre düşük değerde olmayı içerir. Oysa, biliyorsunuz, benim için bütün insanlar eşittir ve insanlar arasında hayranlığa yer yoktur. Bir insanın öbüründen isteyebileceği gerçek duygu, saygıdır.

M.C. — Sevgiden de önce mi?

S. — Hayır, sevmek ve saymak, aynı gerçekliğin iki ayrı yanlarıdır, karşımızdakiyle aramızda kurulan aynı ilintiyi dile getirirler. Ama bundan sakın sevgide saygının ille de gerekli olduğu, ya da saygıya sevgi gerektiği anlamını çıkarmayın. Ama ikisini birden besliyorsanız, bir insan karşısında takınılacak doğru tutumu bulmuşsunuz demektir. Şimdilik yok insanlar arasında böyle bir şey. Öznel yanımız bütünüyle ortaya serildiği zaman varacağız o noktaya.

M.C. — Peki, kendi açınızdan, dostlukla kararsız, sevide, sevisel ilişkilerinizde kararlı olşunuzu nasıl açıklıyorsunuz?

S. — Dostlukta kararsız değilim. İsterseniz şöyle diyelim, dostluklarım yaşamımda sevisel ilişkilerimden daha az yer tuttu. Nerden çıkardınız kararsız olduğumu?

M.C. — Bunu derken, örneğin, Camus'yü düşünüyorum.

S. — İyi ama, ben Camus'ye karşıt olmadım ki. Bana «Sayın Bay Yönetmen»¹ diyerek «Temps Modernes»e gönderdiği, Francis

¹ Jeanson «Başkaldıran İnsan» eleştirmiş, Camus bunu yanıtlamış, Sartre da buna karşılık vermiştir. Bu tartışma ilişkilerini koparmıştır. Bk. Sartre-Camus Çatışması, İzlem Yayınları, 1965, İst. Çev. Bertan Onaran.

Jeanson'un yazısı hakkında ipe sapa gelmez şeyler söylediği yazıya karşı çıktım. Jeanson'a karşılık verebilirdi elbet, ama öyle değil: yazısı kızdırdı beni.

M.C. — Sonraki kopma sizi üzmedi mi?

S. — Hayır, pek üzmedi? Zaten gittikçe daha az görüşüyorduk, son yıllarda her karşılaşmamızda paylıyordu beni: şunu yapmış, bunu demişim, hoşuna gitmeyen bir şey yazmışım diye haşlıyordu. Daha aramız bozulmamıştı, ama arkadaşlığımızın tadı kaçmıştı. Çok de-ğışmişti, Camus. Başlangıçta, büyük bir yazar olduğunu bilmiyordu henüz, çok neşeli bir insandı, birlikte müthiş eğleniyorduk: çok açık saçık bir dili vardı, benim de öyle, bir sürü yakası açılmadık öykü anlatırdık birbirimize, eşiyse Simone de Beauvoir da bizi dinlerken

irkilmiş gibi yaparlardı. İki üç yıl gerçekten iyi ilişkim oldu onunla. Düşünel açıdan pek fazla ileri gidemezdik, tez korkardı çünkü; aslında, müthiş serseri, matrak bir yanı vardı, küçük bir Cezayir haydutü olarak kalmıştı hep. Belki de iyi dostların sonuncusuydu.

M.C. — Her neyse, yaşamınızdan çıkıp giden bir sürü kişi var ve bunların çoğu erkek.

S. — Yaşamımdan çıkmış pek çok kadın da var. Bu iş kimi zaman ölümle olmuştur, kimi zaman da başka yolla. Ama şöyle gencl olarak bakıldığında, dostluklarımda başkalarından daha kararsız davrandığımı sanmıyorum. Örneğin Bost'la ilintim, Castor'la ilişkilerim kadar eskidir. «Aile» adını verdiğimiz kişilerin hepsini görüyorum hâlâ... Örnekse, Pouillon, otuz beş yıllık dostum...

Bununla birlikte, Giacometti'yle ilintim garip bir biçimde sona erdi; pek iyi anlayamadığım bir yanlış anlamayla bitti dostluğumuz, ama bu ayrı bir öyküdür... O da, bir bakıma, ölümünden kısa bir süre önce bana karşıt oldu ve kanımca, kendi yönünden bir yanlış anlamaya dayanıyordu bu karşıtlık.

M.C. — Pek çok kişi, Jean Cau gibi birini uzun süre yazman olarak yazınızda tutabilmiş olmanıza şaşmaktadır, Cau'nun sonraki kişiliğine bakarak.

S. — Bakın, Jean Cau'nun evrimi beni hiç ilgilendirmez.

M.C. — Peki biz kadınlara dönelim yine...

S. — Kadınlarla ilintilerim çok daha iyi gitmiştir, çünkü cinsel ilişki, öznel yanımızla nesnel yanımızın birarada verilmesini kolaylaştırmaktadır. Yatmasak da —yatsak da, yatabilecek duruma gelsek de— bir kadınla ilişkilerimiz daha zengindir. Her şeyden önce, arada söze dayanmayan, ellerle, yüzlerle konuşulan bir dil vardır. Bunu derken, en dolaysız anlamıyla cinsel dilden söz etmiyorum. Sözlü dile gelince, o da ta derinlerden, kişinin cinsinden gelir sevda ilişkisinde. Bir kadının karşısında, tüm varlığımız ortadadır.

M.C. — Sizi tanıdığımdan bu yana en çok dikkatimi çeken şey, dostlarınızdan söz ederken dişlerinizi çıkarmanız...

S. — Nasıl olduklarını bildiğimden! Ayrıca, kendimin de nasıl olduğumu bildiğimden! Kendime de dişlerimi çıkarabilirim pekâlâ.

M.C. — Peki, kendinize de dişlerinizi çıkarmanız gerekse, neler derdiniz?

S. — Kabaca, bütün kusurum, köktencililiğimin sonuna dek gitmemektir. Ben ömrüm boyunca irili ufaklı bir sürü kusur işledim elbet, şu ya da bu nedenle, ama asıl neden, yeterince kökten olamayışımdır.

M.C. — İnsanı şaşırtacak derecede yoksun olduğunuz bir şey varsa, o da suçluluk duygusu.

S. — Haklısınız, yoktur bende böyle bir duygu. Hiç bir türlü. Hiç bir zaman suçlu hissetmem kendimi, suçlu değilim. Ailemde, çok küçük yaşta bana değerli bir çocuk olduğum duygusu aşılandı. Bununla birlikte, bu değerlilik düşünüsüyle gelişen olumsuzluk duygusu da vardı içimde, çünkü değer birtakım öğretiler, yabancılaşmalar gerektiren bir kasırgadır, olumsuzluk (contingence: imkân) ise çıplak gerçekliktir. Ben bir çıkış yolu buldum: başkalarının duymadığı olumsuzluğu duyduğum için değer verdim kendime. O zaman, olumsuzluktan söz eden kişi olup çıkıyor, dolayısıyla, tüm değerini olumsuzluğunun anlam ve imlemini araştırmaya girişmiş adam haline geliyordum. Hah, bunun anlamı açık işte.

M.C. — Örneğin paraya karşı tutumunuzda suçluluk izleri bulunabileceği kanısında değil misiniz?

S. — Sanmam. Bu konuda söylenecek ilk şey, parayla çalışma arasındaki ilintinin insana acı çektiren, üzen bir ilinti halinde, açık seçik yakalandığı bir aileden gelmediğimdir.

Dedem çok çalışırdı, ama yazılarıyla çalışırdı, benim gözümdeyse okumak yazmak bir eğlenceydi. Yazıyor, eğleniyordu büyükbabam, düzelttiği yazıları görüyor, ben de eğleniyordum; beri yandan, çalışma odasında birtakım kitaplar vardı, insanlarla konuşuyordu, Almanca dersleri veriyordu. Ve bütün bunlar ona para getiriyordu. Gördüğümüz gibi, ilinti pek açık seçik değil.

Sonradan, ben kendim de yazı yazmaya başlayınca, aldığım parayla ortaya koyduğum kitaplar arasındaki ilinti sıfırdı, yoktu: bir kitabın gerçek değerinin yüzyıllar içerisinde ortaya çıktığına inandığımdan, kitap-para ilintisini anlayamıyordum. Dolayısıyla, kitaplarımın bana kazandırdığı para da bir çeşit olumsal işaretti. İsterseniz şöyle diyelim, parayla aramdaki ilinti, çocukluk yıllarımdan başlarındaki gibi kaldı. Aptalca bir ilintidir bu.

Bir yanda çalışmam, yaşama biçimim, seve seve harcadığım çaba vardı —kendimi bildim bileli hoşlanmışım yazmaktan—, beri yandaysa, buna ek olarak, bütün bunlara bağlı, hiç de canımı sıkmayan öğretmenliğim. Hoşlanıyordum öğretmenlikten. Bu koşullarda, neden bana para verilsindi? Oysa veriliyordu.

M.C. — Ben suçluluk duygusundan söz ederken, özellikle para harcama biçiminizi anlatmak istemiştim.

S. — Birilerine para verebilmem için, önce kendimin paralı olması gerekir. Ancak on sekiz, on dokuz yaşından sonra, «özel ders»

vermeye, karşılığında para almaya başlayınca sağa sola para dağıtır oldum. Birkaç kuruş kazandım ve bunu verdim. İyi ama, ne veriyordum acaba? Hoşnut olduğum bir işten sonra aldığım kâğıt paraları. Kendi payıma madensel paranın, şöyle ele avuca gelen paranın ağırlığını duymadım hiç: geldiği gibi giden kâğıt paraların hışırtısını duydum.

M.C. — Birtakım şeyler alabilir, mal sahibi olabilirsiniz.

S. — Zaman zaman o da oluyordu. Kazandığının hepsini vermiyordum, dolayısıyla öteberi de alıyordum. Ama hiç bir zaman kendi evim ya da dairem olsun istemedim. Ayrıca, dostlarıma para verişimde herhangi bir suçluluk duygusu bulunduğunu sanmıyorum. Elimden geldiği için veriyordum, üstelik de buna gereksinim duyanlara. Hiç bir zaman bir kusuru bağışlatmak ya da kazandığım para bana ağır geldiği için vermedim.

M.C. — Başlangıçta, sizi tanıdığım zaman beni en çok şaşırtan, üstünüzde büyük paralar taşımanız olmuştü. Neden?

S. — Doğru, cebimde hep otuz kırk bin lira vardı o zamanlar. Üzerimde çok para taşıdığım için sık sık kınandım. Örneğin, Simone de Beauvoir bunu çok gültünç buluyordu, eh, gerçekten de budalaca bir şeydi. Ama doğrusunu isterseniz, şimdi artık o kadar çok para taşımayı değil, yitirebileceğimden ya da yolda soyulacağımdan ötürü değil: görme yeteneğimi yitirdiğim için, paraları birbirine karıştırıyorum, buysa pek can sıkıcı durumlara yol açabilir. Ancak, yine de paramı üstümde taşımaktan hoşlanıyorum ve şimdi bunu yapamamak canımı sıkıyor. Hem size birşey söyleyeyim mi, ilk kez böyle bir soru soruluyor bana...

Öyle büyük bir para çıkarmanın insanlar üzerinde Hacı Ağa etkisi yaptığını biliyorum: Cote d'Azur'de, Simone de Beauvoir'la sık gittiğimiz bir oteli anımsıyorum; günün birinde, otel sahibi hanımın yerine bakan kadın Simone de Beauvoir'a, borcumu ödemek için çok büyük paralar çıkardığımdan yakınmış... Oysa, Hacı Ağa değilim. Hayır, üzerimde çok para taşımaktan hoşlanışımın, bir bakıma, evimdeki eşyayla yaşama biçimime, sırtımda her günkü, hemen hemen aynı giysinin buluşuna, gözlüklerimi, çakmağımı, sigaralarımı ayırmayışıma bağlı olduğunu sanıyorum.

Üstümde, ömrüm boyunca beni tanımlayan, şu anki yaşamımı canlandıran şeylerin elden geldiğince çoğunu taşıma düşüncesinden ötürü olsa gerek. Sizin anlayacağınız, şu anda neysem bütünüyle o olma, kimseye bağımlı kalmama, kimseden bir şey istememe, bütün olanaklarımı elimin altında bulundurma düşüncesinden. Bu da benim

kendimi başkalarından üstün hissetme biçimim herhalde ve düzmece olduğunu çok iyi biliyorum.

M.C. — Ayrıca, çoğu kez müthiş aşırı bahşişler verirsiniz.

S. — Evet, her zaman.

M.C. — Eliaçıklığın karşımızdaki için küçük düşürücü olmaması için karşılıklılığı gerektirdiğini size ben öğretecek değilim sanırım.

S. — Karşılıklılık sağlanamaz, ama çeşlilik sağlanır. Kahvelerde hizmet görenler onlara büyük bahşişler vermeme doğru değerlendirebilir, karşılığında bana çeşlilik gösterirler. Bu konudaki düşüncem şu: bir insan bahşişle yaşıyorsa, ona elimden geldiğince fazla bahşiş vermek isterim, çünkü eğer bir adamın yaşamı bana bağlıysa, onu iyi yaşatmam gerekir.

M.C. — Korkunç para kazandınız...

S. — Evet, epey para kazandım.

M.C. — Hesabı çıkarılsa, müthiş bir rakam elde edilirdi. Ne yaptınız onca parayı?

S. — Doğrusunu isterseniz, bunu size söyleyemem. İnsanlara verdim, kendime de harcadım, bol bol. Bol bol diyorsam, kitaplara, yolculuğa harcadım - avuçla para döktüm yolculuklara. Eskiden, şimdiye oranla çok param varken, üzerimde hep gereğinden fazlasını taşıma eğilimi duyardım.

M.C. — Parasız kalma korkusundan ötürü mü?

S. — Belki biraz da ondan ötürü. Büyükannem, hep şöyle derdi bana para verirken: *«Olur da cam falan kırarsan, üstünde para bulunsun.»* Bu öğütten bazı izler kaldı herhalde belleğimde. Bugün de, hesabımdaki para azalınca, kendimi pek iyi hissetmem. Nitekim, şimdi durum böyle. İki yakamın biraraya gelmediği günler de yaşadım. Bir keresinde, vergilerimi ödeyeyim diye annem 36.000 lira verdi. Sizin anlayacağınız, hep elimdekenden fazlasını harcadım... Vergilerimi hiç hesaba katmıyordum... Birkaç yıldır, Gallimar Yayınevi hesabımdan vergimi düşüyor...

M.C. — Nereye harcarsınız paranızı?

S. — Kendim için, yolculukların dışında, pek az harcarım. Günde bir kez, ama hep birileriyle lokantaya giderim —bu 300, 350 lira tutar—, sigara, pek ender olarak giyecek alırım, kitapları armağan gönderirler —kitaba çok para verdim, ama eskiden—, ev işini gören kadının parası, ve epey pahalı dairemin kirası - ayda altı bin lira. Ama bütün bu saydıklarım, yine de aylık harcamamı anlatmaz size.

M.C. — Ne harcıyorsunuz bir ayda?

S. — Hepsini içinde mi? Geçimi bana bağlı kişiler var: bunlara

ayırdığım, aşağı yukarı 50-60 bin lira tutuyor, kendime de 9-10 bin harcıyorum. Demek, toplam olarak, ayda 70 bin lira ediyor. Nitekim, Puig, her ay Gallimard'ın bana ödediği 25.000 lirayı çekiyor, ayrıca, aşağı yukarı 35.000 lira da bankadan alıyor.

M.C. — Bu 35 bin lira nerden geliyor?

S. — Fransa'da radyo ve televizyona uyarlanan yapıtlarım için Yazarlar Derneği'nden ve oyunlarım, filmlerim, konuşmalarım falan için (yabancı ülkeler karşısında yazınsal temsilcim olan) Gisèle Halimi'den. Bütün bunlar bana, kitaplarıminkinden fazla kazanç sağlıyor. Geçen yıl, galiba 450.000 lira vergi ödemem gerekti. Ayrıca, altı ayda 45.000 lira tutan bir serbest uğraş emekli aylığım var. En çok geliri, Gisèle Halimi kanalıyla kazanıyorum: yılda iki kez geliyor ve genellikle epey yüklü oluyor, birkaç yüz bin lira. Ama artık pek bir şey kalmadı ve kendi kendime, nasıl geçineceğimi düşünüyorum.

M.C. — Eskiden sık sık yaptığınız gibi, örneğin «Libération» (Kurtuluş) gazetesine yardım edişiniz gibi yardım söz konusu olamaz değil mi artık?

S. — Yoo, yapamam artık.

M.C. — Konuyu değiştirelim. 1967 dolaylarında: «Pléiade bir gömüt taşıdır, canlı canlı gömdürmek istemem kendimi» diyordunuz. Daha sonra görüş değiştirdiniz, şimdi, Michel Rybalka'yla ikimiz, romanlarınızı Pléiade dizisinde yayımlayacağız. Neden döndünüz o ilk yarıdan?

S. — Özellikle Castor'un ve bu konuda düşüncelerini sorduğum, çok iyi olur diye karşılık veren dostların etkisiyle. Ayrıca, Pléiade daha başka yaşayan yazarları da yayımladı, dolayısıyla gömüt taşı olmaktan çıktı. Pléiade'da yayımlanmak, yalnızca, başka türlü bir ünlülüğe geçişi simgeliyor: eskiden sıradan bir yazardım, şimdi kalıcı (classique) yazarlar arasına geçiyorum.

M.C. — Bir değer onaylanması yani.

S. — Evet, en doğru sözcüğü buldunuz. Bu da beni epey sevindiriyor doğrusu. Üstelik, şu Pléiade dizisinin çıkışını sabırsızlıkla bekliyorum. Bunun bana çocukluktan geldiğini sanıyorum, o günlerde ünlü kişi olma, insanların bu onura erebilmek için birbirleriyle yarıştıkları büyük bir dizide yayımlanmaktı. Bu yayımdan geriye birşeyler kalır herhalde: düşünsenize, Machiavel'le aynı dizide basılıyorsunuz...

M.C. — İyi ama, şimdiden kalıcı bir yazarınız siz... Kalıcı ve «bağlanmış» bir yazar. Yalnız, düşüncenizin en yaygın kesiminin —bireysel özgürlük ve sorumluluk kavramlarının— gerçek siyasal bilinçlenmeyi engellediği kanısında değil misiniz?

S. — Olabilir. Ancak, bir yapıt halkın içine yayıldığı zaman, bu gibi yanlış anlamaların ortaya çıktığına inanıyorum. Bir düşüncenin en canlı, en derin yanı, hem alabildiğine iyi şeyler getiren, hem de, yanlış anlaşıldığı zaman, müthiş kötülüğü dokunan yanındır. Yabancılaşmaların neler olduklarını açıklamayan, özgürlüğün ne ölçüde çekilip çevrilebileceğini, yolundan saptırılabilceğini, kendi kendine karşı döndürebileceğini göstermeyen bir özgürlük kuramının, onun neler içerdiğini bilmeyen ve özgürlüğün her yerde bulunduğunu sanan kişiyi müthiş aldatacağı görüşündeyim. Ama yazdıklarım iyi okunursa, böyle bir yanılgıya düşüleceğini sanmıyorum.

Televizyon yayınlarında, siyasal açıdan açıklayacağım bu dediklerinizi. En son iki üç yayının işleyeceği ana konulardan biri bu olacak. Ve kesin, somut örneklerle açıklayacağım, yani felsefe yapmayacağım, daha doğrusu düşüncem felsefeye dile gelmeyecek.

M.C. — İnsanları inandıracacağınızı mı sanıyorsunuz?

S. — Bilmiyorum. Deneyeceğim.

M.C. — François George, «Temps Modernes»deki yazısında aşağı yukarı şöyle diyor: «Düşünlerim herkesi inandıramadıysa, bu, pek doğru olmadıklarını gösterir.» Ne dersiniz böyle bir cümleye?

S. — İyi söylenmiş doğrusu, hemen herkes, belli bir anda aynı şeyi düşünür. Ama bu, doğru olduğunu göstermez; kimi düşünlerin insanları inandırması uzun sürer. Her insanın umudunun kırıldığı anlar vardır. Böyle bir anda, ben de aynı şeyi söyledim sanıyorum. Ama bu, hem «herkes»in gereğinden fazla onurlandırılması olur —çünkü burada sorun konusu edilen şey düşünlerin doğruluğudur, herkes, bütün insanlar değil—, hem de doğru düşünlerin hemen yengiyeye ulaştığını bakul etmek —ki bu da yanlıştır. Sokrates'in ölürken böyle bir cümle söylediğini varsayalım, çok gülünç olurdu doğrusu! Düşüncesi dünyayı etkilemiştir, ama çok sonra.

M.C. — Peki ya siz, düşüncenizin etkili olduğu kanısında mısınız?

S. — Etkili olacağını umarım. İnsanın kendi elinde, düşünlerinin ömrü boyunca kazandığı önem konusunda pek az veri bulunduğu kanındayım ve çok da iyi böylesi.

M.C. — Örneğin okurlardan aldığımız mektuplar bu konuda hiç bir belirti vermiyor mu size?

S. — Bir okur mektubudur onlar: neyi temsil ederler ki? Ayrıca, gittikçe daha az mektup alıyorum artık. Bir zamanlar, epey mektup almıştım. Şimdi artık hemen hiç kimse yazmıyor bana. Aldığım mektuplar da hiç ilgimi çekmiyor: birinin kalkıp bana beni sevdiğini söylemesi pek etkili olmuyor, pek bir anlam taşıyor.

M.C. — Sizce yaşlılık bu mu: kayıtsızlık?

S. — Kayıtsızım demedim ki!

M.C. — Nedir hâlâ ilginizi çeken?

S. — Daha önce de söylediğim gibi, müzik. Felsefe ve siyaset.

M.C. — Peki bunlar sizi heyecanlandırıyor mu?

S. — Hayır, beni heyecanlandıran pek bir şey kalmadı. Artık azıcık üstüne çıkıyorum her şeyin...

M.C. — Bütün bunlara eklemek istediğiniz bir şey var mı acaba?

S. — Bir bakıma, her şey, bir bakıma, hiç bir şey. Çünkü, dile getirdiklerimize oranla, bütün o kalanlar var, özenle derinleştirilmeyi bekleyen. Ama insan bunları bir konuşma sırasında aktaramaz. Her konuşma, görüşme sırasında aynı şeyi duyarım. Bir anlamda, yoksun bırakıcıdır konuşma, yoksun bırakıcıdır, çünkü söylenmesi gereken yığınla şey vardır. Konuşma bunları ortaya çıkarır, tıpkı aynı zamanda verilen karşılıklar ve söylenenlerin karşıtları gibi. Ancak, her şeye karşın, yetmiş yaşındaki halimin çizilmesinde söylenmesi gerekenlerin bunlar olduğu kanısındayım.

M.C. — Demek ki, bir zamanlar Simone de Beauvoir'ın yaptığı gibi, «aldatıldığı»nızı söylemeyeceksiniz?

S. — Yoo, hayır, demeyeceğim böyle bir şey. Ayrıca, biliyorsunuz, Beauvoir da haklı olarak yaşam tarafından aldatıldığını değil, «Nesnelerin Gücünü» yazarken içinde bulunduğu durum ve koşullarda kendini «dolandırılmış» hissettiğini söylemek istediğini belirtmiştir, yani Cezayir savaşıdan sonra. Ama ben, aynı şeyi söylemeyeceğim; hiç bir şey tarafından aldatılmadım, hiç bir şeyde düş kırıklığına uğramadım. İyi insanlar da gördüm, kötü insanlar da —üstelik kötüler de ancak kimi erkeklere göre kötüdürler—, yazdım, yaşadım, pişman olacak hiç bir şey yok.

M.C. — Kısacası, bugüne dek, yaşam size iyi davrandı?

S. — Genel olarak, evet. Kınayacak bir yanını göremiyorum. İstedğim her şeyi verdi, aynı zamanda da, bunun pek bir şey olmadığını gösterdi. Ama n'eylersiniz, elden bir şey gelir mi?

(Görüşme, bu son cümlenin yarattığı tatlı düştten uyanma havasının kamçıladığı müthiş bir kahkahayla biter.)

S. — İnsan gülmeyi unutmamalı. Konuşmanın sonuna eklersiniz: «Neşeli kahkahalar.»

yitikler

turgut tan

*Yağmur yağdı sıkıntıların üstüne
Çiçek açtı acılara;
İnsan doğdu
Kaç kez, kaç kez*

*Uykular bırakıldı
Sevinç gitti
Acı geldi
Umut kaç kez.*

*Türkiye akşamının ölgün saatleri
Ne değin duymak istesek
Devrim için ölenler.,
Duyarız..*

*Aşklar, acılar görmüş doğa
Gün geçip gittikten sonra
Yaz akşamının sessizliği içinde
Hüzün geldi.*

*Yitikler var
Yitmeyenler var.
Bizim yaramız metal'den
Geçmez çağlar boyunca,
An bunları şair an..*

*Tam gece ile sabahın sınırında
Başlar kargaşa
Devrim olmadığından*

ağaçlarda

nedim gürsel

Elbette anlamayacaklar. Buraya yazdıklarım bölük pörçük, çağ-dışı şeyler. Ama herkesin hep birlikte yaşadığı bu günlerinden, bu çıkmakla bitmeyen zamanın yokuşundan kopup gitmenin başka yolu yok. Sokaklarından her sabah ölümlerin süprüldüğü bu kentin günlüğünü başkaları tutsun! Ben tek başınayım. Tek başına bırakıldığım için de dünyayı değiştiremem. Hem dünya burada değil ağaçlarda. Evet, her sabah uyanınca ağaçlarda yemyeşil buluyorum dünyayı. Islak, aydınlık. Bazan yeşerirken hafifçe ürperiyor. Burada beyaz duvarlar, birkaç kitap, geceleri üşüdüğüm soğuk bir yatak var. Ben dünyada değil odamdayım, dünyaysa ağaçlarda. Güneş billür bir topun içinden geçer gibi her yanını aydınlatıyor. Yeraltına bile süzülüyor ışık. Yapraklara yürüyen suyu ısıtıyor. Ağaçların köklerinden yapraklara yürüyüp dünyayı besleyen ılık suyu her sabah biraz daha dışımda duyuyorum. Gittikçe inceliyor gövdem, kuruyor. Artaud'nun şu sözü buraya yazdıklarım bir giriş olabilir mi? «Yeniden gerçekdışıyla aydınlanan aşırı bir sarsıntı içinde bulmak kendini, varlığının bir köşesinde gerçek dünyanın da parçalarını taşıyarak.» Aşırı ve sarsıntı sözcüklerinin altını çizmeli. Gerçek dünyaysa artık hergün biraz daha ağaçlarda, yemyeşil.

İnanılır şey değil. Ağaçlar bir hafta içinde kuruyuverdi. Önce kimse aldırış etmedi buna. —Halâ da umurlarında değil. Yalnız, karışı koyma olanağını bile bulamadan kentin yapraksız ağaçlarını, ilkyazın ortasında sürüp giden bu kış görüntüsünü bazılarının çaresiz kabullendiği yüzlerindeki tedirginlikten anlaşılıyor.— Kent halkı hiçbir şey olmamış gibi günlük yaşamını sürdürdü. Ağaçlara dadanan kurtların gün geçtikçe çoğalmasına, çabucak üreyip kentin bütün

ağaçlarına sarmasına ses çıkaran olmadı. O kadifeden yumuşak, se-
rin gölgeli yaprakların eriyip gittiği bir hafta boyunca çocuklar doğ-
du, nişanlılar evlendi. Memurlar işe, öğrenciler okula gidip geldi.
Kurtların her geçen gün biraz daha semirdiği, kendileriyle kimsenin
ilgilenmediğini görüp yapraklara daha iştahla saldırdığı bir hafta bo-
yunca her kes kendi dünyasındaydı. Çaylar, ıhlamurlar içildi, insa-
lar öldü. Akşamları yine sinema kuyrukları uzadı, çiçeklerin suyu
değiştirildi. Bu olaydan başka herşeyden, piyasanın durgun, havala-
rın yağmurlu gitmesinden bile konulşuldu. Şimdiyse bulvarda akşam
gezintisine çıkan genç evliler ağaçlardan düşen kurtlardan korun-
mak için şemsiyelerini açmıyor artık. Çöpçüler kaldırıma düşüp na-
sılsa ezilmekten kurtulmuş iri kurtları her sabah sevecenlikle sü-
pürmüyor. Ne kurt kaldı, ne ağaçlarda bir tek yaprak. Ama herşey
eskisi gibi. Otobüsler kalabalık, insanlar yorgun. Sokakların gölgesiz-
liği kimseyi yadırgatmıyor. Dün Cenevizlilerden kalma taş kulenin
lokantasında yemek yedim. Aydınlık bir gündü. Kent aşağıda, bulut-
suz ilkyaz göğünün altında yavaşça deviniyordu. Çatıların kiremit-
leri isliydi. Güneş evlere, uğultulu yapıların duvarlarına vuruyordu.
Birden kaldırımların gölgesiz, çırcıplak kaldığını düşündüm. İlk ben
düşündüm bunu, acısını ben duydum. Ağaçlara bir şey olacağını da
ilk ben sezmiştim zaten. Uzun süredir kuşlar gelmiyordu. Kuşlar
ağaçları bırakıp gitti mi bu işin sonu kötü biter, mutlaka bir felâket
gelir ardından. Kolera salgını başlamadan önce de böyle olmuştu.
Kuşlar bir türlü sürü halinde kentın üstünden geçip göğün mavisin-
de gözden yitmişlerdi. Küçük, kara lekeler kalmıştı arkalarında. Bu
kimseyi kaygılandırmadı. Bulvarın kuşsuz ağaçlarını kent halkı ya-
dırgamadı hiç. Kolera başlar başlamaz da ölenleri büyük çukurlara
gömüp üstlerine kireç döktüler. Salgının başladığı kenar semtlerdeki
izbeleri, yoksul halkın barındığı gecekonduları yıktılar. Kamyonlar
aylarca kentın yoksul mahallelerine kireç taşıdı. Bu kez de, her ak-
şam oturduğum bulvar kahvesinin terasında kuş seslerini duymayın-
ca kuşkulandım. Çevremdekiler oralı bile değil. İçkilerinin karşısın-
da yüksek sesle tartışıyor, gülüşüyorlardı. Arabaların, gazete satıcı-
larının gürültüsü doldurmuştu kahveyi. Birden kuşların dallarda ol-
madığını farkettim. Ertesi gün de gelmediler. Bir sabah odamın kar-
şısındaki küçük parkta dolaşırken yaşlı dutun gövdesinde iki küçük
kurt gördüm. Yukarıya, yapraklara doğru usulca tırmanıyorlardı.
Fısıltıyla konuşan kurtların yaprakları yerken çıkardığı sesi duydum.
Fısıltıyla konuşan bir kadımsı gibi boğuk, yavaş bir sestti. Ağaçtan değil,
toprağın derinliklerinden geliyordu sanki. İnsanda uzak bir yosun duy-
gusu uyandırıyor. Yumuşak, ölümü çağırıyor

bir duygu. Ertesi sabah parlak bir ışık gözlerime çarpınca uyandım. Pencereyi örten yaprakların yarısı yoktu. Güneş boş dalların arasından geçerek gözümü alıyordu. Gözlerimi elimle kapamak zorunda kaldım. O gün başka ağaçları da sardı kurtlar. Yaprakları yedikçe semirip irileştiler. Bir hafta içinde ağaçlar kuruyuverdi. İnanılır şey değil! Dün Cenevizlilerden kalma taş kulenin lokantasında yemek yerken kente kel bir tepeye, bir bozkıra bakar gibi baktım. Gölgesiz kaldırımlarda yürüdüm sonra. Güneş iyice yakıyordu. Oysa henüz yaz gelmemiştir. Odama dönüp kapıyı sürgüledim. Nasıl olsa hesap soracaklar bir gün. Kurtları ilk benim gördüğümü öğrenirlerse ilgilileri zamanında uyarmamakla suçlayabilirler. Şimdi ağaçların yapraksız kalması kimsenin umurunda bile değil. Ama salgın sonradan duyuracak etkisini. Havalar ısınıp sıcaklar başlayınca, ilkin yapraksız ağaçların altında gölgelik bir yer arayan köpekler kuduracak, sonra da insanlar. Dilleri bir karış dışarı fırlamış ağzı salyalı köpeklerin sürekliliğine çıktıklarını şimdiden görür gibi oluyorum. Bizimkileri uyarmalı, bunun ucu bize dokunacak.

Şimdi ağaçların en güzel zamanı değil mi? Her sabah uyandığımda dünyayı yeniden ağaçlarda bulmuyor muyum? Bir hafta içinde kentte ağaçlarındaki bütün yaprakları kurtlar yedi. Sonra sapır sapır kaldırımlara, sokaklara döküldüler. Kimse aldırış bile etmedi buna. Çöpçüler tümünü izmarit süpürür gibi aynı kayıtsızlık, aynı sevecenlikle süpürdü. Şimdi başka bir kentte başka ağaçların yapraklarını yiyorlar. Yakında orası da kuruyup bozkıra dönecek. Alışılmadık, hiç görülmemiş bir kuduz salgını, bir sürekliliği başlayacak her yerde. Artık sabahları uyanınca yaprakların yeşilini göremiyorum. Güneş dutun kuru dalları arasından geçip gözümü alıyor. Ansızın yatağa çiviliyor beni. Her sabah, dünya yine ağaçlarda. Ama yapraklara su yürümüyor. Ben burada yatağımdayım; gerçek dünyaysa her sabah biraz daha kuruyan, artık sürgün vermeyen ağaçlarda.

şiristana 1975 gezisinden

osman serhat

17 AĞUSTOS 1975

sen çekerken ellerini sudan
kıyıya yürüyor ayışığı
tırmanıyor tırnaklarına
ha çıktı ha çıkacak
tırnaklarının ucundaki damlalara
ayışığı tırnaklarının boyasıdır artık
ha düştü ha düşecek

1 EYLÜL 1975

şir örümceği
ağlarını ördü beynime
sardı parmaklarımı ağlar
ne tetik çekebilirim artık
ne yüzük takabilirim

kötü şiirlerin geçemeyeceği
bir hapisane parmaklarım
ve vahşi bir at

evcilleştirdiğim şiir
faşizme tokat

9 MAYIS 1975

şairler ağbi
şiirleriyle büyüktür
yontularıyla değil
ağbi kentler
şair yontularıyla değil
sabahçı kahveleriyle büyüktür
polis düdükleleriyle değil
vardiya düdükleleriyle büyüktür
yakamıza biz
bir rozet gibi takıp şairliğimizi
yürümüyoruz
hükümetlerin
kene gibi yapışmış
ellerini silkip yakamızdan
ve
ateş eder gibi şiir yazdığımız
silâhımızın kabzasına
şiir kazıdığımız günleri
bırakıp bu kentlerde
şiir okulları
açacağımız ünleri örüyoruz
şimdi
ders kitaplarına bile
girmeyen şiirlerimizle

havadan sudan

atilla özkırmılı

BEKİR YILDIZ OLAYI

Bekir Yıldız'ın Sabahattin Ali'yi anma toplantısında yaptığı konuşmada (Birikim, Temmuz 1975) Sait Faik hikâyesine ve Sait Faik'i tutanlara yönelttiği suçlamalar sert tepkilere yol açtı. Yazılanı, çizileni aktaracak değilim. Bekir Yıldız'ın düşüncelerine de katılmıyorum. Amacım bir davranış biçiminin altını çizmek...

Bekir Yıldız'a karşı çıkanların hepsi bir noktada birleşiyorlar: Bekir Yıldız'ın suçlamaları düpedüz çirkin bir saldırıdır. Kendisini yüceltmekten başka bir amaca yönelik olmadığı gibi yasakçı bir kafanın ürünüdür. Bu yargıların doğruluğu ya da yanlışlığı bir yana, Bekir Yıldız'ı eleştirenlerin çirkin diye niteledikleri bir davranışın benzerini takınmış olmaları düşündürücü. Hele bir, iki yazarımız, sanki ben daha iyi söverim dercesine, kan tutmuş gibi kelle istemekte. Bekir Yıldız'ın savunulacak yanı yok, ama karşı çıkanların davranışına katılmak da olanaksız.

Burada, Rauf Mutluay'ın ve Fethi Naci'nin kimi düşüncelerine katıldığımı da belirtmeliyim. Ama Can Yücel'in şu uyarısının gözden ırak tutulmaması dileğiyle: «Unutmayalım ki ideolojik mücadele, kişiler değil, kavramlar mücadelesidir.»

Yalnız hemen ardından şunu da belirtmem gerekli: Bu mücadele, duygusallıktan, önyargılardan sıyrılıp, nesnel, bilimsel bir tutumla sorunlara yanaşıldığında kazanılabilir. Yoksa bir ideolojinin, kimi kavramların gölgesine sığınarak, kendi düşüncesine katılmayanları karşı-devrimcilikle suçlamak, kara çalmak da çıkar yol değil. Hele marksistliği kimselere bırakmayıp, onu bunu marksizm adına yargılayarak parsa toplamaya çalışmak...

BİR DEDİKODUNUN DÜŞÜNDÜRDÜĞÜ

Geçende bir arkadaş, Yaşar Kemal'in bir romanının çevirisi nedeniyle İran Elçiliği'nde verilen kokteyli anlatıyordu. Birbirlerini pek sevmeyen bir hikâyecimizle bir eleştirmenimizi elele görünce bir an şaşırmış. Sonra onlara doğru yürüyerek, «Oh, oh, yazılarınızda birbirinize çatsanız da, dostluğu sürdürüyorsunuz,» gibisinden bir şeyler söyleyecek olmuş. Ama yanlarına yaklaşıncaya bir de ne görsün. Hazretler tekmeleşiyorlarmış. Meğer elele tutuşmaları birbirlerini kaçırmamak içinmiş.

Ben anlatanın yalancısıyım, böyle bir olayın olup olmadığını bilemem. Ama bildiğim bir şey var: Eleştirmenseniz ve bir yazınızda birine azıcık dokunmuşsanız, artık düşmanım yok diyemezsiniz. Nedense sanatçılarımız hep övülmek, göklere çıkarılmak isterler. Onu övmediğiniz, yaptının aksayan yanlarını eleştirdiğiniz an, hapi yutduğunuzun resmidir. Sizinle selamı sabahı keserler, kitaplarını göndermezler bir daha, bir toplulukta adınız geçerse, «Bırakın şu geri zekâlyı,» derler en hafifinden. Sonra da, «Efendim, bizde eleştiri, eleştirmen yok ki...»yle başlayan cümleler döktürürler.

Yukarıdaki olay, uydurulmuş bile olsa, Türk edebiyatçıların sanatçı olgunluğuna erişememiş olmalarının somut bir örneğidir. Uzağa gitmeye gerek yok. En az beş, altı ad sayabilirim şu an; kendilerini övmediğim için bir daha kitaplarını göndermeyen beş, altı büyük (!) yazarın adını.

CÜMLE KURMASINI BİLMEYENLER

Hürriyet Yayınları'na, Doğan Hızlan'a uğramıştım. Hızlan, Hürriyet Yayınları'nın yöneticisi. Klasikler Dizisi'ni yöneten Selahattin Hilav'la karşı-be-karşı masaları. Havadan sudan konuşurken Fazıl Hüs-nü Dağlarca geldi. Söz romandan açılmıştı. Dağlarca, «Herkes şairlerin diliyle uğraşıyor, romancıların Türkçesine bakan yok. Sanki yalnız şairler yazdıklarını tekrar tekrar okumak, işlemek zorunda. Cümle kurmasını bilmeyen roman yazmaya kalkışıyor. Kimsenin de aldıracağı yok,» dedi ve çabuk çabuk ekledi: «Sonra bir de moda oldu, ben diyip başlıyorlar anlatmaya. Oysa başından geçenleri anlatmak marifet değil. Kendinden başkasını anlatabiliyor musun?» Selahattin Hilav ilginç bir açıklamayla söze girdi: Hani birtakım insanlar vardır. Anlatırlar, anlatırlar da başlarından geçeni, bir yazar olsa, vallahi roman benim hayatım, derler. İşte şimdi kimse anlatmıyor artık, hayatını yazacak birini de beklemiyor. Oturup kendisi yazıyor.» Gülüştük.

Sözünü ettiğim söyleyişi kelimesi kelimesine aktarabilmiş değilim kuşkusuz. Ne hemen not aldım, ne de kasetli teyplerden vardı yanımda. Ana çizgileriyle aktardım yalnızca.

Gerçekten, Füzûzan'ın TDK Roman Ödülü'nü aldığını düşününce (Bu ödül özellikle yapıtın dili göz önünde tutularak verilir.) Dağlarca'ya hak vermemek olanaksız. Bir zamanlar, değil bir tanıtma yazısının içinde kısaca değinivermek, salt yapıtın dil ve anlatımını konu alan eleştiriler okuduğumu hatırlıyorum. Oysa şimdilerde Türkçeyi yanlış kullanmak, anlatım özelliği dışında kara cümleyi kıvıramamak nerdeyse ustalık sayılıyor. Eğitimsizliğin yanısıra, biçimciliğin yanlış yorumlanmasının sonucu bu. Bir de, «Tencere dibin kara, seninki ben-den kara,» hikâyesi. Eleştirmen de cümle kurmasını bilmiyor çünkü. Son yılların hızlı eleştirmenlerinin yazılarına bir göz atmak yeterli bunun için.

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR KI...

Türk edebiyatı tarihinde Arapça, Farsça kelimelerle yüklü, ağır, süslü düzyazımın ünlü bir temsilcisi vardır: Veysî. Usta bir münşî olarak tanıtılan Veysî'nin şairliği üstünde durulmaz pek. Günay Kut bir kasidesini yayımlamıştı Belleten'de (1970). Aşağıdaki beyitler günümüz imlâsına çevrilerek oradan alınmıştır :

*Ve zire itimat etme benim devletli hünkârım
O(n)lardır düşmeni dinin o(n)lardır devlete bedhâh*

*Ve zâret sadrına geçmiş oturmuş bir bölük hayvân
Bu din ü devlete hizmet eder yoktur ah vâh*

*Sepetlerde kılıç timar zeamet oldu başmaklık
Ve zîrler hâsıdır ekser kimi sultanların ey şâh*

*Beş on akça ulûfeyle sipahi neylesin nitsin
Eğer yenîçeri dersen ne kâdir söylemek billâh*

*Bozulmasına dünyanın sebep paşalar ağalar
Fesâd u fitneye bâis bu(n)lardır şüphesiz vallâh*

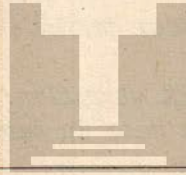
*Eđinmiş kalfa iblisi re'is küttâp u defterdâr
Tarik-i şeytanette ol değil mi bunlara hem-râh*

*Cihanda hırsız u hem yankesici kim durur dersen
Ases başı ile tahkik subaşındır billâh*

*Bu(n)lardan dahi azlemdir efendim kazıaskerler
Cihanı irtişâ birle harâba verdiler vallâh*

*Fakîr âlimlerin ömrü geçer azl ile zilletle
Olursan mürteşi câhil bulursun izzet ü hem câh*

*Balık baştan kokar derler fesadın başı malûmdur
Ne kâdir kimse bir nutka diye hazâ kitâbullâh*

EDEBİYAT DERGİSİ
(SOYUT)

SAYI 85 / KASIM 1975

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :

Halil İbrahim Bahar

Yönetim yeri :

Ankara hanı 4/44, Ankara caddesi - İstanbul

Havale ve yazışma :

Halil İ. Bahar, Mithatpaşa caddesi 19/3, Beyazıt-İstanbul

Sayısı 10, altı aylığı 60, yıllığı 120 lira
yabancı ülkelere 180 lira

Dizgi : Met/Er matbaası, tel: 28 28 90

Baskı : Ze basımevi

şiiirler

●

alâattin soykan

MOR BİR VAKTE DOĞRU

*Ey karanlık gece çullan habire
Tan kimildasın
Tutsun tâ gökleri zift yarasalar
Ki tüm kuşlar diğer yasa dursun da
Mor bir vakte doğru
An kimildasın*

*Olsa kaç katmanlı deler toprağı
Sürgün önünde
Işık şavkıyacak bir loşluk ister
Ve diplerde tohum çatlamak için
Nemli bir künde*

*Daha görkemlidir kara bulutlar
Ardında güneş
Karanlık olmasa nasıl ııldar
Nasıl gök ucunda bir yarın çizer
Dağlarda ateş*

*Ey kaarnlık gece çullan habire
Tan kımıldasın
Tutsun tâ gökleri zift yarasalar
Ki tüm kuşlar diğer yasa dursun da
Mor bir vakte doğru
An kımıldasın*

BEN O BELÂYA YÂRYANDIM

*Kara zemheriyi nevrüz
Şubatları temmuz kılan
Karıncı kısıkcımdaki
Tenha bir buğdayda bile
Hasat öngören ey muştı
Gözlerde balkıdığıñ o
Neysel ben ona yâryandım*

*Vaktin diri memesini
Peñçe dişler gibi emen
Et süt çocukları ergin
Süt kokulu yarınların
Şafak müritleri yağız
Şuranızı hoplatan o
Neysel ben ona yâryandım*

*Uzanan yadeller boyu
Rüzgârlı bir koydur hasret
Uğul uğul çalkanan o
Ulu kavuşmalar için
Ürkmeden hiç yaralı ceylan
Yapılması gereken o
Neysel ben ona yâryandım*

*Dağ daga kavuşmaz derler
Kavuşur insan insana
Sen belâsına kavuştun
Sevmenin olanca yürek
Kavgaların okşayan o
Kuytu ergen belâsına
Ben o belâyâ yâryandım*

**Hayat Ecza Deposu
Koll. Şti.**

Sirkeci, Darüssaade Caddesi, no. 7, kat 2
İstanbul

Telefon : 22 86 37 - 22 64 61

olaylar arasında

Derleyen : Ali YANARDAĞ

● Ünlü ressam ve yazarlarımızdan Bedri Rahmi Eyuboğlu, 21 Eylülde yakalanmış olduğu pankreas kanserinden kurtulamayarak İstanbul'da ölmüştür. 1911 yılında Görele'de doğan Eyuboğlu, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Çallı atölyesinden birincilikle mezun olmuştu. Aynı yıl Paris'e gönderilen Eyuboğlu, Andre Lhote atölyesinde de iki yıl çalışmıştı. Eyuboğlu yurda döndükten sonra 1933'te (D) grubuna katılmış, çağının en heyecanlı sanatçısı olarak tanınmıştı. Akademide görev almış, pek çok öğrenci yetiştirmişti. Son olarak Akademide kendi adını taşıyan atölyenin şefi görevindeydi. Eyuboğlu çağımızın sanat anlayışı içinde daha çok renge önem veren bir ressamdı. Yerli konuları işlemiş, özellikle Türk el sanatlarının topluma ait sanat ve zevk anlayışının gün ışığına çıkarılmasında değerli katkıları olmuştur. Eyuboğlu, 1. Devlet Resim ve Heykel Sergisinde üç, 4. Resim ve Heykel Sergisinde de iki ödül almıştır. Milliyet gazetesinin bir öykü yarışmasını kazanmış, ilk yazı ve resimleri «Yeni Adam» dergisinde yayımlanmıştı (1933-1934). Tan gazetesine fıkralar, öyküler, «Yukule-le'ye Mektuplar» yazdı (1935-1936). Şiir ve düzyazılarını Ses (1938-1940), Gün (1941), İnsan (1938-1943), İnkılâpçı Gençlik (1941-1943), Varlık ve Yeditepe gibi dergilerde yazdı. Çeşitli konulardaki yazıları, Cumhuriyet gazetesinde çıktı. Yeni şiir akımında halk kaynaklarına bağlı tutumu ve ressamlığından gelen olanaklarıyla özel bir hava yarattı.

● Fransa'nın Gallimard Yayınevi tarafından mayıs 1975'te yayımlanan Yaşar Kemal'in «İnce Memet» adlı romanı tükenmiş ve 2.

baskıya başlanmıştır. 4000 tirajlı ilk baskının kısa sürede tükenmesi büyük bir başarı sayılmaktadır. Çünkü kitabın hem yaz tatiline rastlaması hem de 190 TL. (55 frank) gibi yüksek bir fiyatla satılması başlangıçta bir talihsizlik olarak kabul edilmişti. İkinci baskının da 4000 dolayında olacağını belirten Gallimard Yayınevi yetkilileri, Yaşar Kemal'in öteki kitaplarının da çevrilmekte olduğunu söylemişlerdir. Güzin Dino'nun Fransızcaya çevirdiği «İnce Memet» daha önce yine aynı yayınevinde, ancak UNESCO'nun desteğiyle yayımlanmıştı.

● Türk Dil Kurumu'nun her yıl vermekte olduğu yazın ve bilim ödüllerinin bu yılki sonuçları eylülün sonlarında açıklanmıştır. «47'li-ler» adlı kitabıyla Füzûzan roman, «Apartman» adlı kitabıyla Demirtaş Ceyhun öykü, Lucretius'tan çevirdikleri «Evrenin Yapısı» adlı kitapla da Tomris Uyar'la Turgut Uyar çeviri ödülünü kazanmışlardır. Şiir, oyun, deneme-eleştiri-gezi türlerinde aday yapıtlar gereken oyu sağlayamadıklarından bu türlerde ödül verilmemiştir. Aynı nedenle bilim dalında da ödül dağıtılmamıştır. TDK 1975 yılı ödüllerine roman türünde 7, öykü türünde 7, çeviri dalındaysa 18 yapıt katılmıştı.

● Fransa'nın 1960 Nobel Ödülü sahibi diplomat ozan St. John Perse Hyeres'te Akdeniz'in sularına bakan villasında ölmüştür. Ozan 88 yaşındaydı. Ölümü, vasiyetine uyularak cenaze töreni tamamlanana kadar açıklanmamıştır. Asıl adı Marie-rene Alexis Saint-leger olan ozan 1940 yılında Fransa Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği'nden emekli olmuştu.

● Batı Alman Dilbilim ve Şiir Akademisi Georg Buchner Ödülünü yapıtlarının bütünü için Manes Sperber'e vermiştir. Sperber 70 yaşındadır ve Paris'te oturmaktadır. En ünlü yapıtı «Alfred Adler ve Kişisel Ruhbilim»dir. Yazarın ayrıca deneme ve romanları da vardır. Öte yandan Batı Almanyalı Marksist felsefeci Ernst Bloch da «İzler» ve «Ütopyanın sEprisi» adlı yapıtlarıyla Sigmund Freud Ödülünü kazanmıştır.

● Çevirmen-yazar Oğuz Halûk Alplâcin 18 eylülde İstanbul'da ölmüştür. İstanbul'un en renkli kişilerinden sayılan Oğuz Halûk keskin zekâsı, ince esprisi ve inanılmaz belleğiyle 25 yıl boyunca sanat çevrelerinde sayılan sevilen bir kişi olarak yaşamıştı. Birkaç yıldır «Tanıdıklarım» adını verdiği bir anı kitabı üzerinde çalışıyordu. Bu kitabında 25 yılda tanıdığı kişileri anlatacaktı. Kitap, ölümü üzerine yarım kaldı.

● İsveç diline çevrilen Yaşar Kemal'in «Ölmez Otu» adlı yapıtı İsveç'te yeniden değerlendirilerek, geçtiğimiz ay «Ayın Kitabı» seçilmiştir. Öte yandan Oktay Akbal'ın «Berber Aynası» adlı öyküsü Lütfü Özkök ve eşi Anne Marie Özkök'ün çevirisiyle İsveç radyosu tarafından yayınlanmıştır. Aynı programda Oktay Akbal, Türk edebiyatı üzerine sorulan soruları yanıtlamıştır.

● 1975 yılı «Siyasal Yergi Ödülü»nün Seçiciler Kurulu nazik bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Ödüllendirmeyi kararlaştıkları «Berlinguer ile Profesör» adlı kitabın üzerinde yazar adı yoktur ve kimse de yazarın kim olduğunu bilmemektedir. Siyasal bir roman olan «Berlinguer ile Profesör» adlı kitapta, 1980 yıllarında geçen bir olay ele alınmaktadır. Romanın kahramanı olan profesörün kişiliği, komünistlerle güç birliğine karşı çıkan Hristiyan Demokrat Parti lideri Amintore Fanfani'yi çok andırmaktadır. Ancak romanda, «Profesör», İtalyan Komünist Parti Genel Sekreteri Enrico Berlinguer'e giderek kendisine «tarihi uzlaşma» önerisinde bulunmaktadır. İtalyan Komünist Partisi'nin büyük bir başarı kazandığı 15 Haziran seçimlerinin arifesinde İtalya'da yayımlanan bu roman kısa zamanda «çok satan» kitaplardan biri olmuştur. Roma'da, sözünü sakınmayan bazı kimseler, yazarın kimliğini hiçbir vakit açıklamayacağını, çünkü şimdiki hükümetin üyelerinden biri olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak, şu ana kadar bunu kimse kanıtlayamamıştır.

● Amerikalı yazar Robin Moore, bir Türk subayını konu alacağı romanıyla ilgili bilgi toplamak için Türkiye'ye gelmiştir. Ankara ve Kıbrıs'ta incelemeler yapan yazar ülkemizde «Kanunun Kuvveti», «Yeşil Bereliler», «Darbe» adlı yapıtlarıyla tanınmıştır.

● İsraili yazar Mendel Mann ölmüştür. 1916 yılında Varşova'da doğan yazar «Terkedilmiş Köy», «Moskova'nın Kapılarında», «Vistül Üzerine», «Samson Tilkileri», «Mazovya Ovaları», Cengiz Han'ın Kulesi» gibi yapıtlarıyla tanınıyordu. Yapıtlarının çoğu çeşitli dillere de çevrilmiştir.

● Güney Afrika Sansür Dairesi, Frederick Forsythe'in «Odesa Dosyası» adlı romanını yasaklamıştır. Romanı çıkaran yayınevinin sözcüsü, yapıtta Romanya'da bir bombanın nasıl yapıldığının anlatıldığını, bu nedenle yasaklama kararı alınmış olabileceğini söylemiştir. Sansür Dairesi, yasaklama kararları için gerekçe gösterme zorunluğunda değildir. Roman bir yılı aşkın bir süredir kitapçılarda satılıyordu.

CEM YAYINEVİ SUNAR :

Aragon

Elsa'ya Şiirler

Çeviren :

SAİD MADEN

15 lira

Bütün kitapçılarda

Türk dergiciliğinde yeni bir tad :

Yeni Edebiyat

Kasım başında çıkıyor.

Yöneten : Doğan Hızlan

ÇAĞIN
PREPARATI

Encephabol

BEYİN
DOKUSUNUN
SPESİFİK
GÜCÜNÜ
ARTTIRIR

E. MERCK

Türkiye aksu laboratuvarı

- * Zepam
- * Avigen (Kapsül)
- * Fervigen (Sirop)
Demir + Vitaminler

Çemberlitaş, Peykane Sokak, No. 29
İstanbul — Türkiye
Tel. : 27 18 27

yuvanızda detan güveni

Novositli Detan, sinek ve sivrisinek gibi uçan
haşereleri hemen öldürür; yürüyen haşerelere de
kesin etkilidir.
Novositli Detan, yaşadığınız her yerde huzurunuzu
bozan bütün haşerelere karşı güvenle kullanacağınız
tek insektisit.

novositli detan
AMPSOL INSEKİTİ

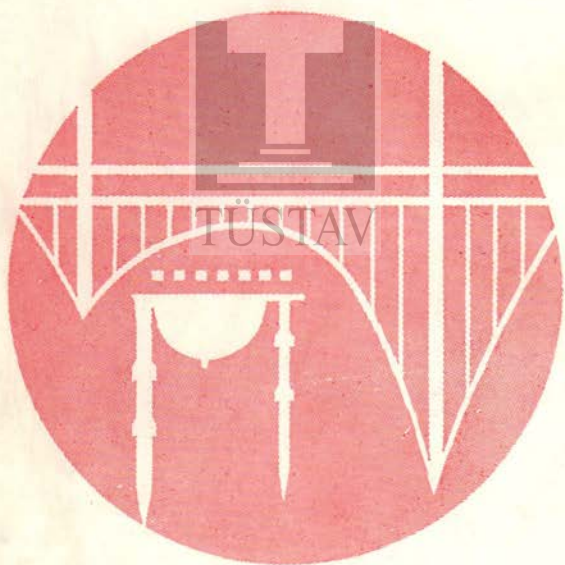
eczacıbaşı ilaç sanayi ve ticaret a.ş.

TÜSTAV

USKUDAR
VAPUR İSKELESİ

PASTANESİ!
ASTYA

EN GÜZEL
BULUŞMA YERİ!